

TARTU ÜLIKOOL
HUMANITAARTEADUSTE JA KUNSTIDE VALDKOND
EESTI JA ÜLDKEELETEADUSE INSTITUUT

Anastassia Ignatieva

VÕITJAD VÕI KAOTAJAD?
IDA-VIRUMAA PÕHIKOOLI III KOOLIASTME ÕPILASTE HOIAKUD
ÜLEMINEKUL EESTIKEELSELE HARIDUSELE

Bakalaureusetöö

Juhendaja prof Birute Klaas-Lang

TARTU 2025

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen käesoleva lõputöö ise kirjutanud ning toonud korrekselt välja teiste autorite panuse. Töö on kirjutatud, lähtudes Tartu Ülikooli eesti ja üldkeeleteaduse instituudi lõputöö nõuetest, ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

Anastassia Ignatieva

Lühikokkuvõte

Bakalaureusetöö uuris, kuidas tajuvad Ida-Virumaa III kooliastme vene ja ukraina emakeelega õpilased üleminekut eestikeelsele haridusele. Uurimisprobleem keskendus küsimusele, kas õpilased näevad end pigem võitjate ja või kaotajatena. Metoodiliselt analüüsiti õpilaste eesti keele enesehinnangut, kasutusvaldkondi, motivatsiooni ja perede rolli keeleõppes. Tulemused näitasid, et kuigi eesti keelt peetakse vajalikuks, õpilastel puudub sageli sisemine huvi keele vastu ja enesekindlus rääkimisosas. Keelekasutus piirdub peamiselt koolitundidega, samas kui suhtlus kodus ja sõpradega toimub valdavalt vene keeles. Paljud õpilased tunnevad vajadust lisapraktika järele, kuid initsiatiiv selleks on nõrk, ka perede toetav roll jääb sageli ebapiisavaks. Motivatsioon on valdavalt praktiline – keelt õpitakse eksamite sooritamiseks, gümnaasiumi/ülikooli sisseastumiseks ning konkurentsivõime tagamiseks tööturul. Puudub sügav kultuuriline samastumine. Reformi mõjud tajutakse ebamäärasena, mis võib tekitada ebakindlust. Kokkuvõttes sõltub keeleõppe edu suuresti keelekeskkonnast ja toetuse olemasolust – reformi edukus eeldab selgust, järjepidevust ja õppijakeskset lähenemist.

Võtmesõnad: õpilased, Ida-Virumaa, eesti keel, motivatsioon, eestikeelsele haridusele üleminek

Sisukord

Sissejuhatus.....	6
1. Üleminekud eestikeelsele haridusele	8
1.1. Vene keele positsioon Eestis peale II maailmasõda.....	8
1.2. Eesti õppekeelele ülemineku ajalooline taust	9
1.3. Haridusreform: üleminek eestikeelsele haridusele.....	10
2. Motivatsioon keeleõppes: olemus, teooriad ja roll keeleõppes	12
2.1. Motivatsioon keeleõppes.....	12
2.2. Motivatsiooniteooriad	12
2.2.1. Gardneri sotsiaalhariduslik mudel.....	12
2.2.2. Sisemine ja välimine motivatsioon.....	13
2.2.3. Dörnyei K2 motivatsioonisüsteem	13
2.3. Keelekeskkonna roll motivatsioonis	14
2.4. Motivatsiooni roll eestikeelsele haridusele ülemineku kontekstis	15
3. Valim ja meetod.....	16
4. Tulemuste analüüs	18
4.1. Üldtulemused	18
4.2. Eesti keel: arvamused ja eneseginnang osaoskustele.....	21
4.3. Eesti keele kasutus igapäevaelu valdkonnades	24
4.4. Õpilaste ja perede initsiatiiv eesti keele kasutusvõimaluste laiendamisel	26
4.4.1. Õpilaste initsiatiiv.....	26
4.4.2. Perekondlik suhtumine ja toetus.....	26
4.5. Tegurid, mis mõjutavad õpilaste motivatsiooni eesti keele õppimisel	27
4.5.1. Instrumentaalne vs integratiivne motivatsioon.....	27
4.5.2. Motivatsioon ja demotivatsioon.....	28
4.5.2.1. Takistavad tegurid koolikeskkonnas	29

4.5.2.2. Takistavad tegurid väljaspool kooli	30
4.6. Üleminek eetikeelsele haridusele: arusaam, huvi ja hoiakud.....	31
Kokkuvõttev arutelu.....	34
Kirjandus.....	37
Победители или проигравшие? Отношение учеников III ступени основной школы Ида- Вирумаа к переходу на эстоноязычное образование. Резюме.....	41
Lisa 1. Ankeetküsimustik.....	44

Sissejuhatus

Eesti Vabariigi riigikeel on eesti keel, kuid paljud inimesed ei valda seda piisaval tasemel, et osaleda edukalt hariduses ja tööturul. Juba 2018. aastal juhtisid sellele tähelepanu Tallinna Ülikooli ja Eesti rakendusüuringute keskuse Centar koostöös läbi viidud uuringu tulemused, mille kohaselt ei osanud 133 000–176 000 muu emakeelega täiskasvanut eesti keelt heal tasemel (Parksepp 2018). Selle olukorra parandamiseks on haridussüsteemis toimumas olulisi muutusi, muuhulgas plaan viia vene õppekeelega koolid järk-järgult üle eestikeelsele õppele (PGS 2022).

Eestikeelsele haridusele üleminek on hariduse reform, mille eesmärk on 2024. aastast kuni 2030. aastani minna üle riigikeelsele õppele alus- ja põhihariduses (HTM 2022a). Teiste sõnadega öeldes algab üleminek eestikeelsele haridusele lasteaedades ning 1. ja 4. klassides, sealjuures põhikooli III kooliastme õpilased seisavad reformi vahetu mõju piiril ja neid reformi kohustuslikkus ei puuduta. Antud reform mõjutab oluliselt just Ida-Virumaa haridusasutusi. Viimase rahvaloenduse järgi elas 2021. aastal Ida-Virumaal kokku 132 741 inimest, neist 110 255 on venelased, 19 276 on eestlased, 1 045 on ukrainlased, 311 on valgevenelased ja 1 854 teisi rahvusi (Eesti statistikaamet 2021). Nende andmete põhjal on selge, et Ida-Virumaa on regioon, kus elab suur osa vene keelt kõnelevast elanikkonnast, mistõttu on eesti keele igapäevane kasutus seal piiratud.

Olen ise pärit Ida-Virumaalt ja isiklikult kogunud, kui keeruline võib eesti keele omandamine olla peamiselt venekeelses keskkonnas. Selline olukord võib põhjustada motivatsioonilangust ning tekitada tunde, et keeleõpe ei ole piisavalt toetatud. Viimasel ajal on eesti keele õppimise tähtsus ja võimalused suurenenud, sest maakonnas püütakse noorte jaoks parandada eestikeelse hariduse saamise võimalusi ja kvaliteeti nii kooli eesti keele tundide, laagrite, kultuuriürituste kui ka kursuste ja lõimumisprojektide abil (Ouertani 2021). Sellele vaatamata on mõnikord näha, et Ida-Virumaa noored lihtsalt ei taha riigikeelt õppida, kuna õpilaste arvates on see vähese praktikavõimaluste tõttu tagajärjetoetu (Ossinovski 2023).

Siin on oluline märkata, et kõige olulisemaks määrajaks võib keele omandamisel pidada motivatsiooni, kuid see ei ole püsiv nähtus, vaid tõusude ja langustega protsess, mis võib sõltuvalt olukorrast olla edasi- või eemaletõukav, sisemine, väline, integratiivne ja instrumentaalne (Dörnyei 1994: 275; Kitsnik & Soolu 2020: 125-126). Üldjuhul kujuneb motivatsioon keele kasutamise vajaduse ja võimaluse olemasolu kaudu (vt Gardner 1985; Klaas-Lang & Reile 2019). Kui 83% Ida-Virumaa elanikest on venelased (Eesti Statistikaamet

2021), siis on seal valdavalt venekeelne keskkond, seega eesti keele õppimine, kasutamine ja harjutamine on küllaltki väheste võimalustega.

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk on välja selgitada Ida-Virumaa III kooliastme õpilaste hoiakud eestikeelsele haridusele ülemineku suhtes. Kuna põhikooli III astme õpilased on praeguse kava kohaselt ülemineku protsessist välja jäänud, on minu töö keskmes küsimus, kas vene ja ukraina emakeelega õpilased tajuvad end ülemineku kontekstis pigem võitjate või kaotajatena. Uuring keskendub keeleoskuse enesehinnangule, eesti keele kasutusvaldkondadele, motivatsioonile ning perede rollile keelekeskkonna kujundamisel. Töö raames otsitakse vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

- 1) kui heaks hindavad Ida-Virumaa III kooliastme õpilased oma eesti keele taset;
- 2) millistes igapäevaelu valdkondades kasutavad Ida-Virumaa III kooliastme õpilased eesti keelt;
- 3) milline on õpilaste ja nende perede initsiatiiv eesti keele kasutusvõimaluste laiendamisel;
- 4) millised tegurid mõjutavad Ida-Virumaa III kooliastme õpilaste motivatsiooni eesti keele õppimisel;
- 5) millised on Ida-Virumaa III kooliastme õpilaste hoiakud seoses üleminekuga eestikeelsele haridusele?

Uurimisküsimustele vastuste leidmiseks toimus andmete kogumine vabatahtliku anonüümse ankeetküsitluse näol. Sihtrühmaks oli valitud III kooliastme (7., 8. ja 9. klasside) õpilased vene ja ukraina emakeelega. Uuringus osalesid lapsed kahest Ida-Virumaa koolist nii vene õppekeele kui ka keelekümblusklassidest.

Käesolev bakalaureusetöö koosneb viiest peatükist: sissejuhatusest, teoreetilisest ülevaatest, valimi ja meetodi kirjeldusest, tulemuste analüüsist ning kokkuvõttest. Teoreetiline osa keskendub vene keele positsioonile Eestis, varasemate eestikeelsele haridusele üleminekutele, õppija motivatsioonile ja hoiakutele kui keele omandamise tulemuslikkust mõjutavatele teguritele. Empiirilises osas tutvustatakse valimi ja kasutatud meetodeid, analüüsitakse kogutud andmeid ning tehakse järeldusi uurimisküsimuste põhjal. Töö lisa 1 sisaldab õpilaste koostatud küsimustikku. Oma töös olen kasutanud ka ChatGPT-d, nimelt teksti toimetamise funktsiooni, võimaldades sellel kontrollida teksti vastavust eesti keele grammatika- ja süntaksireeglitele.

1. Üleminekud eestikeelsele haridusele

1.1. Vene keele positsioon Eestis peale II maailmasõda

Venelaste Eestisse tuleku põhjused olid ajas erinevad ja seotud nii usuliste, poliitiliste kui ka sotsiaalsete teguritega. Esimesed suuremad vene kogukonnad kujunesid Eestis juba 17. sajandil, kui Peipsi järve äärsetesse piirkondadesse asusid elama vanausulised, otsides usuvabadust ja kaitset tagakiusamise eest. 19. sajandi lõpust alates suurenes vene ametnike ja sõjaväelaste arv seoses Eestimaa kuulumisega Venemaa Keisririiki ning venestamispoliitikaga. Suurem sisserändelaine toimus aga pärast 1917. aasta Oktoobrirevolutsiooni ja sellele järgnenud kodusõda, mil Eestisse saabus poliitilisi põgenikke, valgekaartlasi, ohvitsere, haritlasi ja tavakodanikke, kes põgenesid repressioonide ja uue võimu eest. (Belobrovtseva & Meimre 2015: 28-31, 36-37)

Nõukogude okupatsiooni järgselt oli vene keel pikka aega dominantne avalikus ruumis ja haridussüsteemis. See olukord kujunes välja Nõukogude Liidu teadliku rahvastikupoliitika tulemusena: kümneid tuhandeid eestlasi küüditati või nad põgenesid välismaale, samal ajal kui Eesti NSV-sse toodi massiliselt tehastesse ja eelkõige linnadesse muukeelset, peamiselt vene emakeelega elanikkonda teistest liiduvabariikidest. Selle tulemusena kujunes mitmes piirkonnas, eeskätt Ida-Virumaal ja Tallinnas, välja suur venekeelne kogukond ja paralleelne keelekeskkond, kus eesti keel jäi marginaalseks suhtlusvahendiks. (Belobrovtseva & Meimre 2015: 37; Tomusk 2019: 1-2) Nõukogude okupatsiooni ajast pärit paralleelsed koolivõrgud – eraldi eesti- ja venekeelsed haridusasutused – juurdusid sügavalt haridussüsteemi. Vene õppekeelega koolide võrk oli suur ja hästi välja arendatud: see hõlmas nii lasteaedu, põhikooli kui gümnaasiume, mille õppekavad, õppevahendid ja õpetajaskond lähtusid Vene NFSV haridusstandarditest. See tugevdas institutsionaalset eraldatust ja kujundas hariduses normi, kus eesti keel jäi kõrvaliseks või formaalseks aineks. (Tomusk 2019: 1; vt ka Klaas-Lang, Praakli & Vender 2023)

Pärast Eesti taasiseseisvumist 1991. aastal lahkus Eestist osa venekeelsest elanikkonnast. Suurem osa jäänutest koondus Tallinnasse ja Ida-Virumaale. Alates sellest ajast on riigi ees olnud keeruline väljakutse – riiklik poliitika on sihiks võtnud eesti keele kui riigikeele positsiooni tugevdamise. Eesmärgiks oli tasakaalustada eesti keele kui riigikeele positsiooni ja arendust peamise suhtluskeelena kõigis valdkondades ning vene keelt kõneleva elanikkonna keelelisi ja kultuurilisi vajadusi. Viimaste aastakümnete jooksul on toimunud ka märgatav muutus ühiskondlikes ootustes ja hoiakutes eesti keele oskuse suhtes. (Tomusk 2019: 2) Eesti

keele oskus on muutunud oluliseks ühiskondliku osaluse ja lõimumise eelduseks, samas kui vene keele positsioon on jäänud pigem kogukonnapõhiseks. Vene keele kaustus on jäänud püsivate harjumuste ja sotsiaalse reaalsuse toel märkimisväärseks igapäevaelus ka tänapäeval – seda jätkuvalt kasutatakse teeninduses, tervishoius, hariduses, meedias, kultuuris ja mujal (Berezkina 2017).

1.2. Eesti õppekeelele ülemineku ajalooline taust

Üleminek eestikeelsele haridusele on olnud järkjärguline protsess, mis algas 1990. aastate keskpaigas (HaS 1992 §4). Esimene oluline samm algas 1993. aasta põhikooli- ja gümnaasiumiseadusega (PGS), mille eesmärk oli minna 2000. aastaks vene õppekeelele gümnaasiumis üle eestikeelsele õppele (PGS 1993 §9). Pärast 1993. aasta otsust jäi tegevus venima, kuid 1997. aastal hakati põhikooli- ja gümnaasiumiseadust täiendama: määrati, et põhikooli lõpetajad peavad 2007. aastaks valdama eesti keelt piisaval tasemel, et õppida selles keeles gümnaasiumis ning gümnaasiumid alustavad üleminekut eestikeelsele õppele hiljemalt 2007/2008. õppeaastal (PGS 1999 §52). Aastal 2000 määratleti seaduses eestikeelse õppe mõiste: kool loeti eestikeelseks, kui vähemalt 60% õppetööst toimus eesti keeles (PGS 2000). Selle ebamäärane sõnastus võimaldas koolidel nõudeid väga erinevalt tõlgendada – kuigi osa koole võttis üleminekut tõsiselt, jäi paljudes õppetöö jätkuvalt vanekeelseks. 2002. aastal tehti seadusesse muudatus, mis lubas gümnaasiumisastmes ja selle üksikutes klassides kasutada ka muid õppekeeli, kui kooli hoolekogu ja kohalik omavalitsus seda põhjendatuks pidasid (PGS 2002). Samal aastal lisati siiski ka nõue, et kool peab oma arengukavas ette nägema meetmeid eestikeelsele õppele üleminekuks. Lõplikuks verstepostiks kujunes 2011/2012. õppeaasta, mil riikliku õppekavaga sätestati, et gümnaasiumiastmes tuleb vähemalt 60% õppekavast õpetada eesti keeles ning teatud ained (juba seaduses kirjeldatud) peavad toimuma ainult eesti keeles (PGS 2011 §11). Sellest hoolimata on üleminek olnud vaieldav ja ebaühtlane, kuna mitmed koolid viitasid jätkuvalt õpetajate ja õppematerjalide puudusele (Tomusk 2019: 1-3).

Oluline osa ülemineku kontekstis on olnud ka keelekümbelprogrammidel ning lõimitud aine- ja keeleõppel (LAK-õppe). Keelekümbelklassid on suunatud varase keelekontakti loomisele ja on näidanud häid tulemusi eesti keele oskuse arendamisel alushariduses ja algklassides (HTM 2022b). LAK-õppe eesmärgiks on õppeainete kaudu suurendada eesti keele kasutust igapäevases õppetöös, sidudes keeleõppe ja aineõppe loomulikul viisil, kuid praktikas on selle rakendamine nõudnud palju tuge õpetajatelt ja koolidelt, eriti piirkondades, kus eesti keel ei ole kogukonnas valdav kasutus (HTM 2022a). Sellele vaatamata keelekümbel ja

LAK-õppe on ühtlasi avanud diskussiooni õpetajate professionaalse arengu ja koolide valmisoleku üle (Tomusk 2019: 5-6). Uuringud on näidanud et edukas keelekümbelus vajab tegelikku kavandamist, tugevat õpetajate koolitust ning jätkusuutlikku metoodilist tuge (vt lisaks Metslang jt 2013; Sooalu 2016; Rüütel 2019).

Peale seda sõltub lapse keeleline areng suurel määral sellest, kui palju ja kuidas toetatakse keeleõpet ka väljaspool kooli (HTM 2022b). Tähtsal kohal on näiteks perede kaasatus. Klaas-Langi, Praakli ja Venderi (2023) uuring näitas, et just vanemate hoiakud ja toetus mängivad olulist rolli laste keeleõppe edukuses. Positiivne suhtumine eestikeelsesse haridusse, teadlikkus keeleõppe eesmärkidest ning valmisolek toetada last ka kodus keskkonnas võivad oluliselt suurendada lapse motivatsiooni ja keelekasutuse ulatust (Klaas-Lang, Praakli & Vender 2023: 76, 85-86). Seetõttu on keelekümbelus ja LAK-õppe edu tihedalt seotud mitte ainult kooli ja õpetajate valmisolekuga, vaid ka perede aktiivse ja teadliku osalusega keeleõppeprotsessis.

Lisaks formaalsetele struktuurimuudatustele on olnud oluline ühiskondliku arutelu teke, mis puudutab keeleõppe kvaliteeti ja lõimumise laiemat tähendust. Mõned haridus- ja keeleekspertid on rõhutanud, et pelgalt keelevahetus õppetöös ei taga lõimumist ega keeleoskuse tõusu, kui puudub usaldus, motivatsioon ja täienduslik keelekontakt (Tomusk 2019: 9). Seetõttu seni rakendatud reformid on olnud tihti lünklikud või ebajärjekindlad ning Ida-Virumaa õpilastele on olnud keeruline saavutada soovitud tulemusi keeleoskuse ja lõimumise osas (Ossinovski 2023).

1.3. Haridusreform: üleminek eestikeelsele haridusele

Aastal 2022 otsustas Eesti Vabariigi valitsus alustada ulatuslikku haridusreformi, mille tulemusel viiakse aastatel 2024–2030 järk-järgult kõik õppeasutused üle eestikeelsele õppele (PGS 2022: §99). Esimeses etapis alustatakse üleminekut lasteaedades ning 1. ja 4. klassides, kuid reform puudutab ka vanemaid õpilasi, sest koolikeskkond tervikuna muutub. Reformi eesmärk on tagada, et kõigil Eestis elavatel lastel oleksid võrdsed võimalused hariduse omandamiseks riigikeeles ning hilisemaks edukaks toimetulekuks tööturul ja ühiskonnas laiemalt. (HTM 2022a)

Regionaalsed eripärad, nagu Ida-Virumaa venekeelne keskkond, seavad üleminekule spetsiifilisi väljakutseid. Uuringud näitasid, et kuigi osa õpetajaid ja lapsevanemaid toetab reformi, on ka palju kahtlusi, mis on eelkõige seotud õpetajate keeleoskuse ja õpikute puudusega, aga ka eestikeelse keskkonna puudumisega (Memberg 2022: 12; Vahtramäe 2023: 47–48). Eriti oluline on õpetajate ettevalmistus, kuna õpetamine eesti keeles eeldab nii

keeleoskust kui ka pedagoogilisi võtteid, mis aitavad keelt mitte emakeelena kõnelevatel lastel uues keelekeskkonnas toime tulla. Seetõttu sätestab 2022. aastal vastu võetud seadus, et kõik õpetajad peavad saavutama eesti keele oskust vähemalt C1-tasemel. Selleks pakub riik täienduskoolitusi (ligi 2245 õpetajale, kes hetkel nõuet ei täida), kõrgemat töötasu ja toetusi elamispinna leidmiseks. Lisaks on kehtestatud järelevalve mehhanismid, kus Keeleamet hindab mitte ainult õpetajate keeleoskust, vaid ka õppetöö tegelikku keelekasutust koolis. (Pettai 2024: 324)

Kuigi reformi eesmärk on tagada kõigile võrdsed võimalused eestikeelse hariduse kaudu, on see pälvinud ka mõnevõrra rahvusvahelist kriitikat. Euroopa Nõukogu Veneetsia komisjon ning ÜRO eriraportöörid on juhtinud tähelepanu sellele, et täielik üleminek riigikeelsele haridusele võib riivata õppekeelest erineva kodukeelega laste õigusi. Kriitikute hinnangul ei pruugi üksnes valikainena pakutav emakeel olla piisav, et säilitada muu kodukeelega õpilaste keeleline ja kultuuriline identiteet. (Pettai 2024: 329–330)

Eesti elanike hoiakud eestikeelsele haridusele ülemineku suhtes on vastuolulised. Balti Uuringute Instituudi raporti (BUI 2023: 19–20) ja Tartu Ülikooli keeleteadlaste uuringu (Klaas-Lang, Praakli & Vender 2025: 91-93) järgi on lapsevanemate seas kriitiline suhtumine eestikeelsele haridusele üleminekusse seotud hirmuga, et üleminek toob lapsele kaasa märkimisväärset lisakoormust, ohustab vaimset tervist ning põhjustab motivatsioonilangust või toimetulekuraskusi, mille tulemusel langeb lapse õppeedukus. Samuti on vanemad seda meelt, et eestikeelne haridus võib ohustada lapse emakeeleoskuse säilitamist ja pärsib kindlasti nende laste etnilise identiteedi kujunemist. See seisukoht peegeldab ka laiemaid arusaamu keele kui identiteedi kandja rollist. Eesti ühiskonna lõimumise monitooringu andmetel toetab enamik eestlastest üleminekut, kuid vene emakeelega inimeste seas on toetuse tase oluliselt madalam (Voog jt 2023: 45).

Üleminek eesti õppekeelele ei ole pelgalt keeleline muudatus, vaid kultuuriline ja sotsiaalne protsess, mis eeldab toetavaid meetmeid, püsivust ja usaldust erinevate osapoolte vahel (Tomusk 2019: 9-10; HTM 2022a). Selleks on oluline süsteemne koostöö riigi, kohalike omavalitsuste, koolide ja kogukondade vahel ning selge kommunikatsioon selle kohta, millised on ülemineku eesmärgid, võimalused ja toetavad praktikad.

2. Motivatsioon keeleõppes: olemus, teooriad ja roll keeleõppes

2.1. Motivatsioon keeleõppes

Võõrkeele õppimise ja omandamise tulemuslikkust mõjutavad mitmesugused tegurid. Nende tegurite hulka kuuluvad individuaalsed, sotsiaalmajanduslikud, kultuurilised, kognitiivsed, psühholoogilised ning mittekeelelised tegurid. Lapse suhe õpitavasse keelde ja õppeprotsessi ning valmisolekusse keelt suhtluses kasutada sõltub ennekõike motivatsioonist ja hoiakutest. (Klaas-Lang & Praakli 2015: 112) Motivatsioon on väga keeruline ja ajas muutuv mõiste, mida defineeritakse kirjanduses mitmel erineval viisil (Ryan 2012: 6). Näiteks psühholoogias viitab motivatsioon jõududele, mis tekitavad impulsse ning ajendavad inimest tegutsema (Moldau 2016: 9), samas kui haridusteaduses nähakse seda kui võtmetegurit, mis määrab õppeprotsessi efektiivsuse. Keeleõppes mängib see eriti olulist rolli, kuna mõjutab keele õppimise alustamist, intensiivsust, püsivust ning lõppresultaati (Sahharova 2023: 10). Teiste sõnadega öeldes sõltub õpitava keele omandamise edukus motivatsioonist. Seda rõhutavad ka Mare Kitsnik ja Monika Sooalu (2020: 126): “Kui motivatsioon on vähene või puudub, siis teist keelt ei omandata, isegi kui kõik muud tegurid on selle jaoks soodsad”.

2.2. Motivatsiooniteooriad

2.2.1. Gardneri sotsiaalhariduslik mudel

Motivatsiooni võõrkeele õppimises on uuritud juba 1970. aastatest. Kanada teadlane Robert Gardner, kes pani aluse motivatsiooni uurimisele keeleõppes, lõi sotsiaalharidusliku teoreetilise mudeli, mis on endiselt üks enim rakendatavaid raamistikke, kuigi seda on ka rohkesti kritiseeritud (Klaas-Lang & Praakli 2015: 112). Gardneri (1985: 51-53) järgi on olemas kaks peamist motivatsioonitüüpi: instrumentaalne ja integratiivne. Instrumentaalse motivatsiooni (ingl *instrumental motivation*) puhul toimub keele õppimine praktilisel eesmärgil, et saavutada majanduslikku kasu või paremat sotsiaalmajandusliku positsiooni, nt õppija tahab õppida ülikoolis ja/või olla edukam tööturul. Instrumentaalselt motiveeritud keeleõppijal võib sageli puududa sügavam huvi õpitava keele vastu, keskendudes vaid konkreetsete oskuste saavutamisele (Sahharova 2023: 12). Integratiivne motivatsioon (ingl *integrative motivation*) tuleneb keelelise ja kultuurilise lõimumise soovist ning soovist suhelda emakeelsete kõnelejatega ja mõista nende kultuuri, integreeruda ja osaleda ühiskonnaelus. (Vt ka Dörnyei 1994; Vinter 2020; Pyatkina 2024)

2.2.2. Sisemine ja välimine motivatsioon

Robert Gardneri teoreetilise arenduse järel on keeleõppe motivatsiooni uurinud mitmed teised teadlased, kes on laiendanud ja süvendanud arusaama sellest, mis ajendab inimesi keelt õppima. Näiteks on eristatud sisemist ja välimist motivatsiooni. On märkimisväärne, et neid kahte tüüpi motivatsiooni vaadeldakse tihti paralleelselt sisemise/integratiivse ja välise/instrumentaalse motivatsiooni jaotusega (Ryan 2012: 88). Sisemine motivatsioon (ingl *intrinsic motivation*) keeleõppes tähendab, et õppija osaleb õppeprotsessis huvitatuna õppimisest enesest – näiteks naudib keelestruktuuri avastamist, tunneb rõõmu suhtlusvõimekuse kasvamisest või peab keele õppimist isiklikuks väljakutseks. Sellist tüüpi motivatsioon on tihedalt seotud pikaajalise pühendumuse ja parimate õpitulemustega, kuna lähtub õppija sisemistest huvidest ja soovist end arendada. Väline motivatsioon (ingl *extrinsic motivation*) tähendab, et õppija õpib keelt väliste tegurite tõttu – näiteks soovib ta saada paremaid hindeid / töökohta, täida koolinõudeid, saada tunnustust ja/või vastata vanemate / ühiskonna ootustele. Näidetest võib järeldada, et erinevad inimesed võivad teha sama tegevust erinevatel põhjustel. Kuigi väline motivatsioon ei pruugi pakkuda sama sügavat pühendumust kui sisemine, võib see siiski olla tõhus, eriti kui õppija suudab need välised eesmärgid sisemiselt omaks võtta. Näiteks võib keeleõpe tööalastel põhjustel algselt põhineda välisel motivatsioonil, kuid aja jooksul kujuneda isiklikult tähenduslikuks ja sisemiselt motiveerivaks. (Deci & Ryan 2000: 56-57)

2.2.3. Dörnyei K2 motivatsioonisüsteem

Lisaks sisemistele ja välistele teguritele on oluline arvestada ka õppija enesemääratlust õpitava keele kõnelejana ja tulevikuootusi, millele keskendus Zoltán Dörnyei (2005, 2009), töötades välja teise keele õppimise motivatsioonisüsteemi (ingl *L2 Motivational Self System*). Selle keskmes on õppija enesetaju ja ettekujutus oma keeleoskuse arengust tulevikus. Mudel koosneb kolmest põhikomponendist:

1) Ideaalne K2 mina (ingl *Ideal L2 Self*) – õppija kujutleb end tulevikus osava keele kasutajana; mida elavam on see kujutus, seda tugevam on sisemine motivatsioon.

2) Peab-olema K2 mina (ingl *Ought-to L2 Self*) – keeleõpet ajendavad välised ootused või kohustused, näiteks tööandja, perekonna või ühiskonna surve.

3) K2 õppimise kogemus (ingl *L2 Learning Experience*) – vahetud õppimiskogemused, sealhulgas õpetamismeetodid, klassiruumi õhkkond ja õppematerjalide kvaliteet.

Dörneyei (2005) rõhutab, et motivatsioon ei ole staatiline nähtus, vaid muutub ajas vastavalt õppija kogemustele ja enesetajule.

2.3. Keelekeskkonna roll motivatsioonis

Keeleõppija motivatsioon ei kujune tühjalt kohalt, vaid sõltub mitmetest teguritest. Üheks olulisemaks mõjutajaks on ümbritsev keelekeskkond. Keelekeskkonna mõju keeleomandamisele on käsitletud mitmed uurijad, sealhulgas Robert Gardner (2007: 6), kes eristab kultuuri- ja hariduskonteksti. Need ei ole kaks eraldiseisvat tegurit, vaid pigem ühe motivatsioonisüsteemi kaks tiiba. Tema sõnul tähendab kultuurikontekst keeleõppija igapäevaelu ümbritsevat keskkonda, mis mõjutab seda, kui avatud on keeleõppija õpitava keele suhtes. Sinna kuuluvad õpitava keele prestiiž, kasutusvõimalused ja -vajadused, kaaslaste suhtumine õpitavasse keelde, õpitava keele kogukonna suhtumine keeleõppijatesse jmt. Hariduskontekst hõlmab kõike, mis eesti keele tundides toimub: õpetaja käitumine, tunnis valitsev õhkkond, õppematerjalide ja õppetegevuste tase jms. (Gardner 2007: 6) Niisiis võib positiivne koolikogemus tugevdada kultuurilist sidet keelekogukonnaga ja vastupidi – ühiskondlikud negatiivsed hoiakud vähendada koolis kujunevat motivatsiooni.

Sarnases vaates rõhutab ka Ülle Rannut (2005: 6), et keeleõppija motivatsioon ja keeleoskuse kujunemine on tihedalt seotud teda ümbritseva keelekeskkonnaga, mida tuleb käsitleda mitmetasandilise sotsiolingvistilise nähtusena. Keelekeskkond ei piirdu ainult klassiruumiga, vaid hõlmab ka suhtlusvõimalusi igapäevaelus – kodus, koolis, avalikus ruumis ja meedias. Rannut eristab keelekeskkonna mõju mikro- ja makrotasandil: mikrotasandil määravad motivatsiooni lähedased suhtlusvõrgustikud (nt perekond, sõbrad, klassikaaslased), makrotasandil aga laiemad ühiskondlikud hoiakud, institutsioonide toimimine ja keelepoliitika. Just see, kui palju ja mis laadi kokkupuuteid on õppijal sihtkeelega, määrab ära, kas keeleõpe toimub tähenduslikult ja motiveeritult või muutub formaalseks ja distantseerivaks. (Rannut 2005: 6, 23-24)

Nii mõnigi ülikooli lõputöö on lisanud motivatsiooni teoreetilisele raamistule kohaliku hariduselu kogemused. Alesja Kazatšenko (2013: 6-9) ka tõestas oma töös, et tugev emakeelne kogukond ja vähene vajadus sihtkeeles suhtlemiseks võivad takistada motivatsiooni kujunemist. Näiteks piirkondades, kus venekeelne elanikkond on kontsentreerunud ja sotsiaalne distants sihtkeele kogukonnast suur, puudub õppijal sageli sisemine vajadus või soov eesti keelt kasutada. Samas on tõendatud, et soodsa keelekeskkonna olemasolu võib märkimisväärselt tugevdada motivatsiooni. Oma magistritöös toob Anastasiia Shestakova

(2025: 3, 40, 55-56) esile, et mitmekesine ja keelekasutust soosiv keskkond – nagu Tartu linna avatud kultuuriruum, keelekohvikud, suhtlusvõimalused eestlastega – toetab motivatsiooni teket. Selline keskkond mitte ainult ei võimalda keele praktiseerimist, vaid loob ka tähendusliku seose keele ja kultuuri vahel, mis motiveerib õppijat sügavamalt integreeruma sihtkeelt kõneleva kogukonda.

Motivatsioon, mida toetab aktiivne osalus sotsiaalses ja keelelises keskkonnas, on tihti kestvam ja tugevam. Ryan ja Deci (2000: 61) rõhutavad, et motivatsioon võib kõikuda sõltuvalt kogemusest: positiivsed kogemused säilitavad ja tõstavad motivatsiooni, negatiivsed aga tekitavad demotivatsiooni. Kui demotiveerivad kogemused kuhjuvad – näiteks vähe võimalusi keele praktiseerimiseks, tõrjuvad hoiakud või segane õppeprotsess – võib see viia ka amotivatsioonini ehk täieliku huvi ja pühendumise kadumiseni. Seega on keelekeskkonna toetav funktsioon kriitilise tähtsusega mitte ainult motivatsiooni tekkimiseks, vaid ka selle püsimiseks. (Ryan & Deci 2000: 61)

Kokkuvõttes toimib keelekeskkond – nii laiem ühiskondlik kui ka vahetu sotsiaalne ja hariduslik keskkond, kus keeleõpe aset leiab – kui ökosüsteem, milles kultuurilised, sotsiaalsed ja hariduslikud tegurid loovad tingimused keeleõppija suhtumiseks, hoiakuteks ja otsusteks. Ainult siis, kui keskkond pakub võimalusi reaalseks keelekasutuseks, toetust ja positiivset tagasisidet, saab motivatsioon muutuda püsivaks sisemiseks jõuks, mis viib keele omandamiseni ja keelelise lõimumiseni.

2.4. Motivatsiooni roll eestikeelsele haridusele ülemineku kontekstis

Eestikeelsele haridusele üleminekuks on Eesti haridussüsteemis oluline reform, mis mõjutab otseselt vene- ja muukeelsete õpilaste motivatsiooni eesti keele õppimisel. Samas ei pruugi kõik lapsed tajuda ülemineku samamoodi – nende suhtumine ja motivatsioon võib sõltuda nii keeleõppe varasemast kogemusest, keelekeskkonnast kui ka haridusasutuse ja kodu toetusest.

Motivatsiooni vaatenurgast on oluline mõista, kuidas õppijad tõlgendavad neile seatud ootusi. Kui õpilane tunnetab eestikeelset õpet kui võimalust isiklikult areneda ja integreeruda ühiskonda, võib see soodustada sisemise motivatsiooni kujunemist. Sellisel juhul toimib eesti keele õppimine osana laiemast identiteediprotsessist ja seondub õppija tulevikuvisionidega, mis on kooskõlas Dörnyei (2005: 106-107) *Ideal L2 Self* kontseptsiooniga. Kui aga laps tajub reformi välise surve või kohustusena, mis ei ole seotud tema isiklike eesmärkide ega huvidega, võib domineerida *Ought-to L2 Self* ehk kohustuslik enesekuvand, mis põhineb teiste ootustel ja võib põhjustada vastumeelsust.

3. Valim ja meetod

Empiirilise uuringu läbiviimiseks kasutasin kvantitatiivset uurimismeetodit: andmete kogumine toimus anonüümse ankeetküsitluse näol Google Forms'i keskkonnas. See lähenemine on sobiv, sest eesmärk oli teha üldistusi kogu uuritava sihtrühma kohta ning analüüsida mustreid ja seoseid erinevate muutujate vahel. Kvantitatiivne meetod tagab tulemuste võrreldavuse ja objektiivsuse, kuna kõik vastajad täidavad sama küsimustikku ühtsel kujul.

Sihtrühmaks oli võetud vene ja ukraina emakeelega õpilased III kooliastmest (7., 8. ja 9. klassidest). III kooliaste valiti põhjusel, et just selles vanusegrupis seisavad õpilased reformi vahetu mõju piiril ning nende hoiakud annavad väärtuslikku teavet reformi tajutava mõju kohta. Koolid, mis olid valitud uurimise läbiviimiseks, on mitmekeelsed koolid, mis asuvad Ida-Virumaal. Uuringus osalesid õpilased nii vene õppekeelega kui ka keelekümbeluse-klassidest. Selleks, et uurimuses saaks osaleda võimalikult palju lapsi, toimus info kogumine tundides perioodil 5.mai – 27.mai 2025. Küsimustiku täitis 267 õpilast.

Uuringu läbiviimisel jagati kõiki asjakohaseid eetikareegleid, et tagada uuringu korrektne ja eetiline läbiviimine (Eetikaveeb *s.a.*). Kuna valimi moodustasid alaealised, teavitati ka lapsevanemaid ja tutvustati neile uuringut, et tagada nende informeeritus ning nõusolek lapse uuringu osalemiseks. Kõik lapsevanemad andsid oma nõusoleku uuringus osalemiseks vabatahtlikult. Informeeritud nõusolek on oluline uuritava individuaalse vabaduse, autonoomia ja inimväärikuse kaitsmiseks ning tagab usalduse uurija ja uuritava vahel (Lõuk & Sutrop 2023: 223). Valimi koostamise, andmete kogumise, analüüsimise ja nende avaldamise protsessis järgisin rangelt konfidentsiaalsuse ja anonüümsuse põhimõtteid. Uuritavatele esitasin täpse teabe uuringu käigu kohta, tagamaks, et nad oleksid teadlikud kõigist uuringu etappidest. Uuritavate andmed on teadud vaid töö autorile ning kõik uuritavate andmed kustutatakse pärast apellatsioonija möödumist.

Küsimustik koosnes 43 küsimusest (vt lisa 1), mis olid jagatud nelja rühma: 1) üldandmed, 2) andmed kodu hoiakutest, 3) eestikeelsele haridusele üleminekut ning 4) motivatsiooni puudutavad küsimused. Küsitluses koguti taustaandmeid, nagu sugu, klass, emakeel ja tulevikuplaanid selle eesmärgiga, et teada saada ja võrrelda, kas ja kuidas erinevad poiste ja tüdrukute hoiakud, kas 7. ja 9. klasside õpilaste keele õppimist mõjutavad tegurid on sarnased/erinevad ning kas eesti keele õppimise motivatsioon erineb sõltuvalt õpilase emakeelest. Lisaks aitab taustaandmete kogumine parandada uuringu kvaliteeti, tagades, et valim hõlmab piisavaid erinevaid gruppe ning võimaldab teha täpsemaid ja teadlikumaid järeldusi.

Küsimustikus olid suurel määral valikvastustega küsimused. Sõltuvalt küsimusest valis vastaja kas ühe või mitu vastusevarianti. Vajadusel sai küsitletav panna ka oma lisavastuse. Valikvastustega küsimuste kasutamine teeb vastamise kiiremaks ning võimaldab seeläbi koguda rohkem andmeid, lisaks on hiljem andmeid ka lihtsam analüüsida. Küll aga on valikvastuste kasutamise puudus see, et vastused on uurija poolt ette antud.

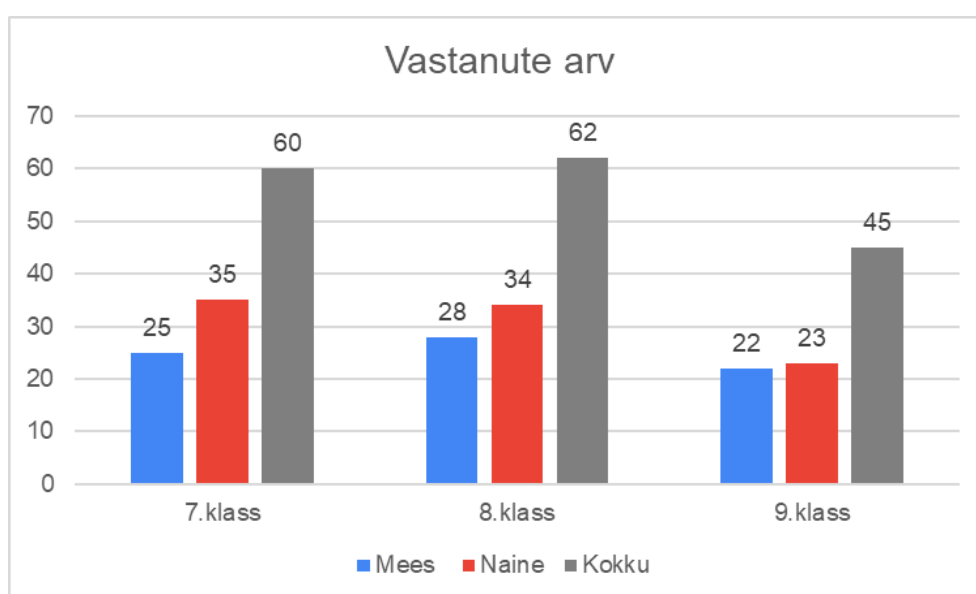
Andmete analüüsiks kasutasin peamiselt kahte tööriista: Google Forms ja Microsoft Excel. Küsitluse vastused kogusin Google Formsi keskkonda ning eksportisin need Microsoft Excelisse, kus viisin läbi andmete põhjalikuma analüüsi. Kasutasin sagedusanalüüsi ja protsentuaalset jaotust, et võrrelda vastuseid eri tunnuste kaupa (nt sugu, klass, emakeel, õppekeel). Excelis koostasın tabeleid ja diagramme, mis aitasid visualiseerida tulemusi ning tuua esile mustreid ja erinevusi vastajate rühmades. Avatud vastused kategoriseerisin sisuliselt sarnasteks rühmadeks, et paremini mõista õpilaste suhtumisi ja kogemusi. Kuna töö eesmärk oli kirjeldada hoiakuid ja tendentse, piirdusin kirjeldava statistikaga, kasutamata keerukamaid statistilisi teste. Selline lähenemine võimaldas usaldusväärselt vastata püstitatud uurimisküsimustele.

4. Tulemuste analüüs

Tulemuste peatükis esitatakse ja analüüsitakse empiirilise uuringu kaudu kogutud andmeid. Tulemused on struktureeritud vastavalt töö uurimisküsimustele ning analüüs algab üldiste tulemuste esitamisega. Järgnevalt antakse ülevaade õpilaste hinnangutest eesti keele osaoskustele, eesti keele kasutamisest erinevates igapäevaelu valdkondades, õpilaste ja nende perede initsiatiivist keeleõppe toetamisel ning keeleõppe motivatsiooni mõjutavatest teguritest. Lõpetuseks käsitletakse õpilaste hoiakuid eestikeelsele haridusele ülemineku suhtes.

4.1. Üldtulemused

Ankeetküsitluse täitis kokku 167 III kooliastme õpilast kahest Ida-Virumaa koolist. Ühest koolist saadi kokku 71 vastust, teisest koolist ülejäänud 96. Uuritud 167 õpilastest olid 92 ehk 55,1% tüdrukud ja 75 ehk 44,9% poisid. Õpilased olid pärit erinevatest III kooliastme klassidest. Kõige enam oli esindatud 8. klass (62 õpilast), millele järgnesid 7. klass (60 õpilast) ja 9. klass (45 õpilast). Selline jaotus annab hea ülevaate eri vanusegruppide õpilaste keeleõppe kogemustest ja hoiakutest. Vastajate jaotus õppeklassi ja soo lõikes on toodud tabelis 1.

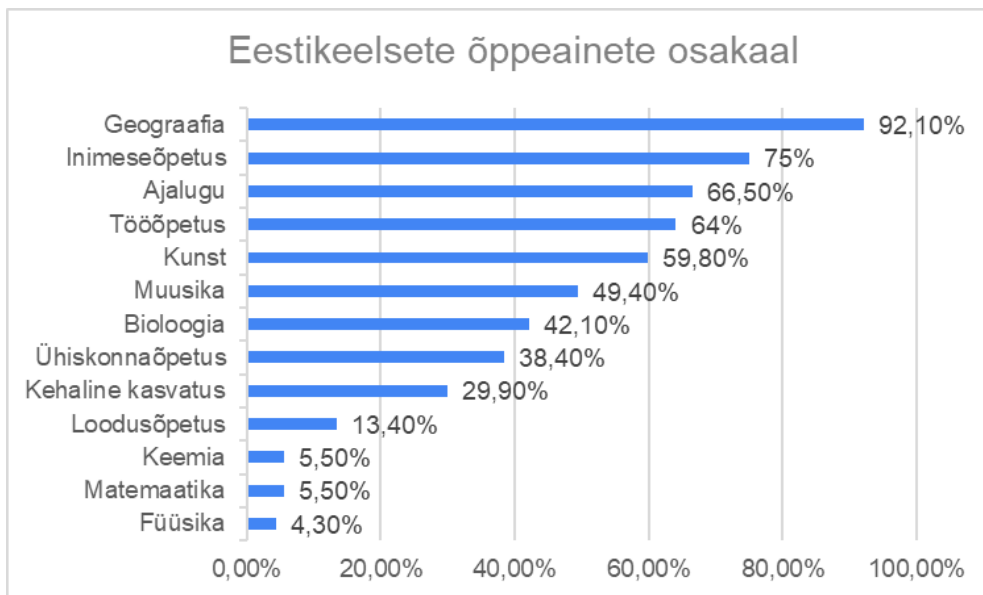

Tabel 1. Küsitluses osalenud õpilaste jaotus õppeklassi ja soo lõikes.

Emakeele osas domineeris selgelt vene keel, mida nimetas oma emakeeleks 148 (88,6%) vastajat. Lisaks sellele oli 14 (8,4%) õpilast ukrainakeelse taustaga ning 4 (2,4%) õpilast märkisid, et nende kodus kasutatakse paralleelselt nii vene kui ka ukraina keelt. Üks vastaja tõi välja, nii et tema kodune keel on kombinatsioon eesti ja vene keelest. Ülaltoodud üldandmed

kinnitavad, et valim koosnes valdavalt vene emakeelega õppuritest, kelle keeleline ja kultuuriline taust peegeldab Ida-Virumaa piirkonna keelekeskkonda.

Õppekeele järgi jagunesid õpilased järgmiselt: 116 ehk 70% vastanutest õpib vene õppekeelega klassis ning 30% ehk 51 õpilast keelekümblusklassis. Kui uuriti, millistes keeltes toimuvad õppeained koolides, selgus, et 92% vastajatest (154 last) õpib osa aineid eesti ja osa vene keeles. Kõik õppeained olid vene keeles 6%-l (10 last) ning kõik eesti keeles ainult 3 vastajal (1,8%). Õpilastelt paluti ka täpsustada, millised ained on nende koolis eesti keeles. Kõige sagedamini mainitud ained olid geograafia (92,1%), inimeseõpetus (75%), ajalugu (66,5%), tööõpetus (64%), kunst (59,8%) ja muusika (49,4%) (vt tabel 2). Harvem mainiti loodusõpetust (13,4%), aga ka reaalineteest matemaatikat ja keemiat (mõlemad 5,5%) ning füüsikat (4,3%). Tulemused viitavad, et eesti keeles toimub õpetamine peamiselt humanitaar- ja sotsiaalineteest, samas kui loodus- ja täppisteadusi õpetatakse eesti keeles harvemini. See jaotus peegeldab ilmselt nii õpetajate keeleoskust kui ka koolide valmisolekut järkjärguliseks üleminekuks eestikeelsele õppele.

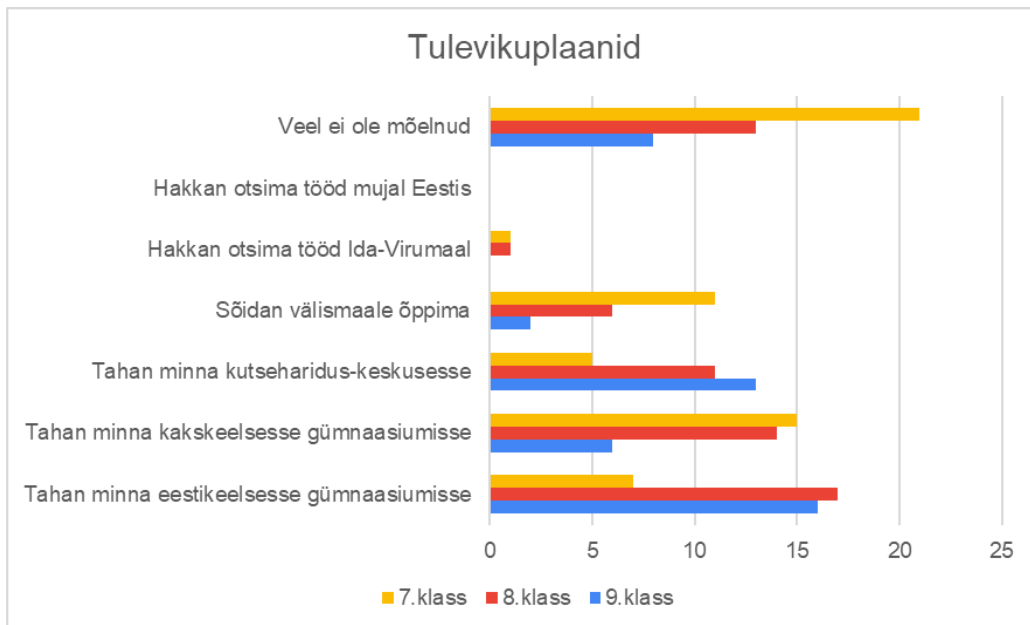
Tabel 2. Eestikeelsete tundide jaotus Ida-Virumaa III kooliastme õpilastel.

Uuringus uuriti ka, millised on Ida-Virumaa III kooliastme õpilaste tulevikuplaanid pärast põhikooli lõpetamist. Kõige sagedamini mainitud oli vastus „ei ole veel mõelnud“, mille valis 42 vastanut (25,1%). See tähendab, et ligi veerand küsitletud õpilastest ei ole oma edasise haridustee osas veel selget otsust teinud. Selline suhtumine võib viidata madala motivatsioonile või usalduse puudumisele oma keeleoskuse suhtes, mis omakorda mõjutab õpilaste enesekindlust edasiste valikute tegemisel. Andmete võrdlus näitas ka, et õpilaste vanus ja

kooliastme klass mõjutavad otseselt nende teadlikkust ja valmisolekut oma haridustee planeerimiseks (vt tabel 3). Kui 7. klassi õpilastest märkis 35% (21 õpilast), et nad ei ole veel tuleviku üle järele mõelnud, siis 9. klassi puhul langes see näitaja 18%-ni (8 õpilast). Sellest võib järeldada, et nooremate õpilaste seas on teadlikkus madalam ning ebamäärasus tuleviku osas suurem, samas kui 9. klassi õpilased on suurema tõenäosusega juba kujundanud kindlama nägemuse oma haridustee jätkamisest.

On märkimisväärne, et suurem osa vastanutest mõtleb edasi õppimisele gümnaasiumis. 40 õpilast (24%) teatas, et soovib jätkata õpinguid eestikeelses gümnaasiumis. Selline tulemus on oluline, kuna võib viidata kasvavale huvile eestikeelse hariduse vastu. Positiivselt võib seda tõlgendada kui noorte valmidust integreeruda Eesti ühiskonda ning tugevdada oma positsiooni nii haridus- kui ka töömaastikul. Samas ei saa välistada ka pragmaatilisi kaalutlusi, nagu soov minna kõrgkooli või vajadus omandada eesti keele oskus riigieksamite edukaks sooritamiseks. Kolmandaks eelistuseks kujunes kakskeelse gümnaasiumi valik, mille kasuks otsustas 35 õpilast (21%). See valik viitab soovile omandada haridust osaliselt emakeeles, samal ajal arendades eesti keele oskust. Kakskeelne gümnaasium võib pakkuda õppijatele turvalist üleminekuruumi, kus säilib keeleline ja kultuuriline identiteet, kuid samas luuakse eeldused edukaks integreerumiseks eestikeelses ühiskonda.

Lisaks gümnaasiumiõppele valis 29 vastanut (17,4%) kutsehariduskeskuse. Selline valik võib olla tingitud praktilisest orienteeritusest, soovist kiiremini tööturule siseneda või vähesest motivatsioonist jätkata üldhariduses. Arvestades, et eesti keele tase võib paljude jaoks kujutada endast barjääri gümnaasiumihariduse omandamisel, võib kutseharidus tunduda neile ligipääsetavam ja realistlikuma valikuna. Väiksem, kuid siiski tähelepanuväärne osa õpilastest (kokku 19 ehk 11,4%) väljendas soovi jätkata haridusteed välismaal. See võib viidata kas peresisesele toetusele rahvusvahelise hariduse suunal, soovile emigreeruda või lihtsalt uudishimule avardada silmaringi väljaspool Eestit.

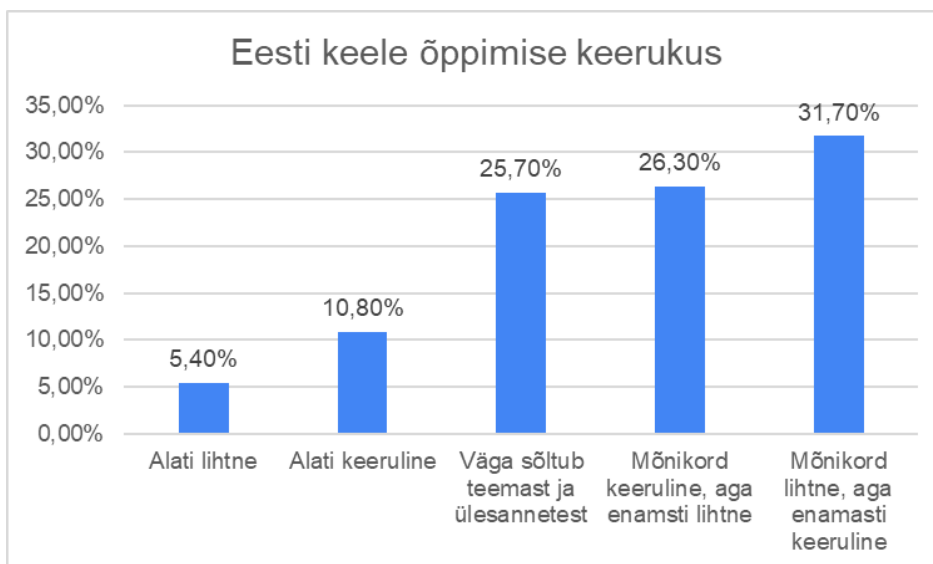
Tabel 3. Küsitluses osalenud õpilaste jaotus õppeklassi ja tulevikuplaanide lõikes.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et küsitlusele vastanud Ida-Virumaa III kooliastme õpilaste seas domineeris vene emakeelega õppurite osakaal. Õppetöö toimub valdavalt kakskeelses keskkonnas, kus eesti keelt kasutatakse peamiselt humanitaar- ja sotsiaalinetes. Tulevikuplaanide osas ilmnas märgatav ebakindlus, eriti nooremate õpilaste hulgas, kuid samas väljendas suur osa vastanutest huvi jätkata õpinguid gümnaasiumis, sh eestikeelses õppes. See viitab positiivsele suundumusele eesti keele ja hariduse väärtustamisel, samal ajal kui kutsehariduse ja välismaale suundumise valikud peegeldavad mitmekesiseid ootusi ja vajadusi haridustee kavandamisel.

4.2. Eesti keel: arvamused ja enesehinnang osaoskustele

Uurimuse eesmärgiks oli kaardistada, kuidas Ida-Virumaa III kooliastme õpilased hindavad eesti keele õppimist, sh nende suhtumine keelde. Küsimusele „Eesti keele õppimine on...“ anti võimalus valida neli vastusevarianti: huvitav, ebahuvitav, kasulik, ebakasulik. Kõige sagedamini iseloomustati keeleõpet kui kasulikku – see vastusevariant esines koguni 75,4% korral, viidates laialdasele arusaamale, et eesti keele oskus on praktiliselt vajalik. Huvitavana nägid keeleõpet 38,3% osalenutest, samas kui ebahuvitavana mainiti seda 33,5% korral. Lisaks hindas 12,6% vastajat õppimist ka kasutuks. Need mitmekesised hinnangud näitavad, et kuigi keeleõppe instrumentaalne väärtus on üldjoontes aktsepteeritud, ei ole huvi ja sisemine motivatsioon kõigi õpilaste seas ühtlaselt kujunenud.

Keeleõppe kogemus tajutud raskusaste kinnitas samuti, et eesti keele õppimist nähakse pigem keeruka ja pingutust nõudva tegevusena (vt tabel 4). Enim valitud vastus oli „*mõnikord lihtne, aga enamasti keeruline*“ 53 mainimist (31,7%). Üsna võrdselt valiti „*mõnikord keeruline, aga enamasti lihtne*“ 44 mainimist ning 43 vastajat leiab, et õppimise raskus sõltub teemast ja ülesannetest. Samas pidas 18 last (10,8%) eesti keele õppimist alati keeruliseks ja vaid 9 vastajat (5,4%) alati lihtsaks. On näha, et õppijate kogemus on dünaamiline – keerukus ei ole püsiv, vaid varieerub sisust ja lähenemisviisist lähtuvalt, kuid üldine tajutud raskus kaldub keerulisuse suunas.

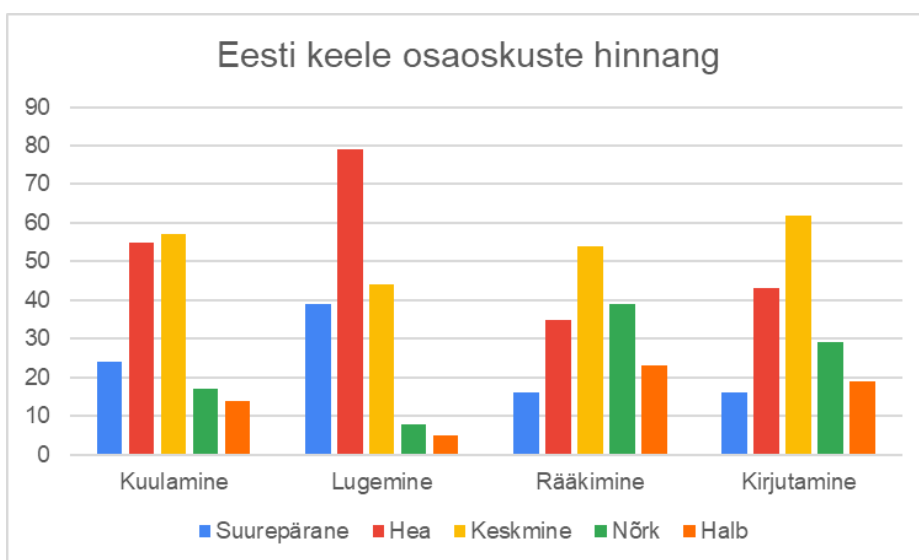

Tabel 4. Vastajate arvamused eesti keele õppimise keerukusest.

Kui uuriti, kui palju meeldib õpilastele Eesti keele õppimine, selgus, et kõige sagedamini valiti vastus „*keskmiselt*“ (38,9%). Sellele järgnesid „*pigem meeldib*“ (25,1%) ja „*ei meeldi*“ (19,2%). Väiksema sagedusega esinesid variandid: „*väga meeldib*“ ja „*pigem ei meeldi*“ (mõlemad valiti 8,4% korral). See jaotus viitab, et õpilaste emotsionaalne hoiak eesti keele õppimise suhtes on enamasti neutraalne või mõõdukalt positiivne, kuid märkimisväärne osa õpilastest tajub seda tugevust siiski negatiivselt. Tugevalt positiivsed ja negatiivsed hinnangud on esindatud võrdselt, ent vähemusena, mis võib viidata seniste õpikogemuste ja keskkonna mõjule.

Õpilaste enesehinnang eesti keele oskuse osas varieerub märgatavalt keele osaoskuse lõikes (vt tabel 5). Saadud andmed viitavad sellele, et kõige kindlamalt tunnevad vastajad end lugemises, mida hindas heaks või suurepäraseks kokku 110 õpilast, samas kui ainult 13 vastajat pidasid seda nõrgaks või halvaks. Siiski hindas märkimisväärne osa – 44 vastajat –

oma lugemisoskust keskmiseks, mis osutab, et kuigi üldine tase on hea, tunnetatakse ka enda arenguvõimalusi. Kuulamisoskust peab heaks või suurepäraseks 79 õpilast, 57 vastajat hindas seda keskmiseks. Selline tulemus viitab üldisele mõõdukale enesehinnangule kuulamisoskuses, kus tugevamate hinnangute kõrval on esindatud ka tagasihoidlikumad arusaamad enda oskustest. Kõige tagasihoidlikumad on hinnangud oma rääkimisoskusele, mida lausa 62 õpilast hindas nõrgaks või halvaks. Ainult 16 vastajat pidas oma rääkimisoskust suurepäraseks, ning keskmiseks hindas seda 54 õpilast. See osutab võimalikele raskustele keele aktiivsel kasutamisel. Kirjutamisoskuse puhul on olukord sarnane: ainult 59 vastajat peab oma taset heaks või suurepäraseks, samas kui 62 vastajat hindab seda keskmiseks ja 46 õpilast kui nõrka või halba.

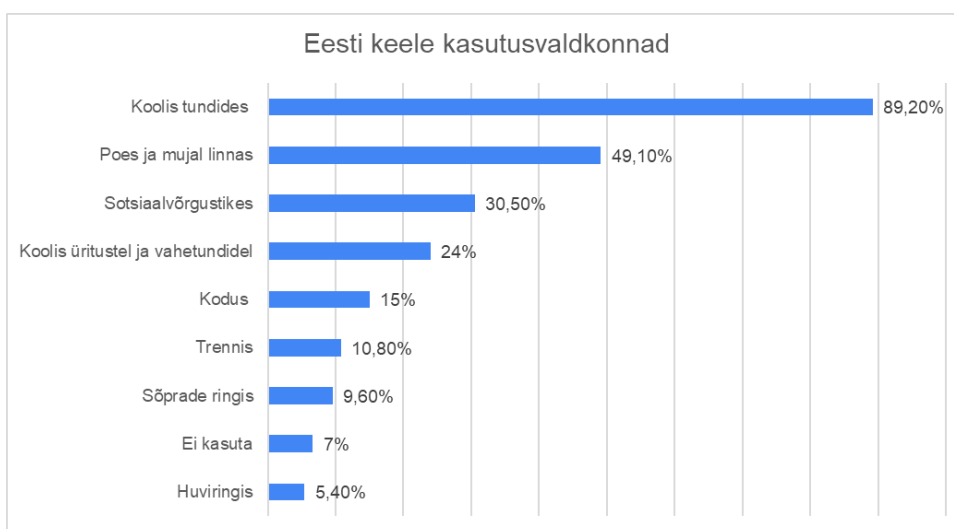

Tabel 5. Õpilaste hinnangud enda eesti keele osaoskustele.

Üldisemalt joonistub välja pilt, kus eesti keele õppimist nähakse valdavalt kasuliku, kuid keeruka ja emotsionaalselt ambivalentse kogemusena. Huvitavus ja positiivne hoiak on olemas, kuid mitte domineerivad – mistõttu võib järeldada, et motivatsiooni kujundamisel mängib kesksel rollil nii õppemeetodite sobivus kui ka õpilaste varasem keeleõppe taust. Õpilaste hinnangud oma eesti keele oskusele kalduvad olema ettevaatlikud või mõõdukad. Kõige tugevamalt tunnevad lapsed end lugemises, millele järgneb kuulamine. Samas rääkimise ja kirjutamise oskuste puhul domineerivad keskmised või isegi nõrgemad hinnangud. See viitab vajadusele pakkuda õppuritele rohkem keelekasutuse võimalusi, eelkõige suulises ja kirjalikus eneseväljenduses, et toetada nende keelekasutus kindlust ja keelelist enesetoetust.

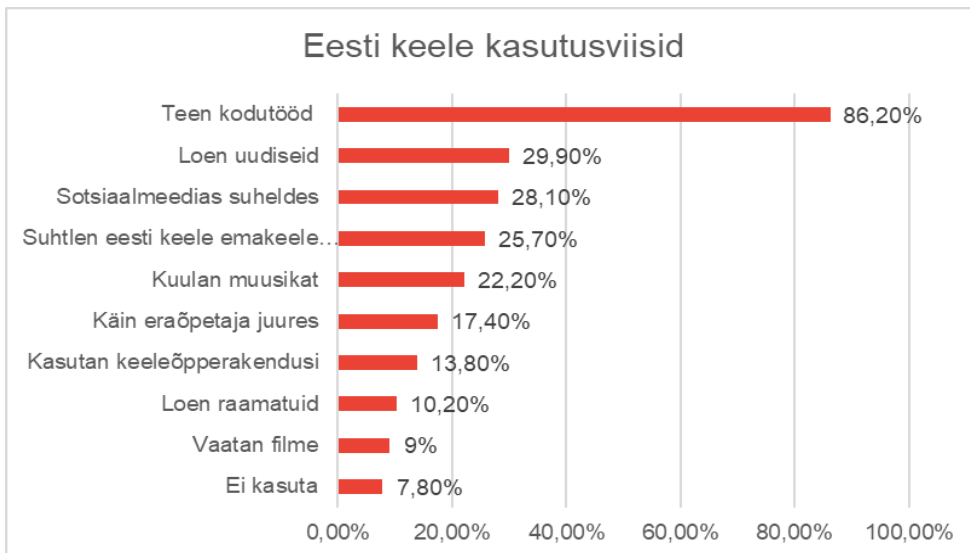
4.3. Eesti keele kasutus igapäevaelu valdkondades

Küsitluse kaudu uuriti eesti keele kasutusvaldkondi igapäevaelus. Küsimusele „Kus Sa kasutad eesti keelt?“ (vt tabel 6) vastati kõige sagedamini, et seda tehakse koolis tundides (89,2%), millele järgnesid kasutus poes või muudes linnaoludes (49,1%) ning sotsiaalvõrgustikud (30,5%). Veidi vähem mainiti keele kasutamist kooli välistel üritustel ja vahetundides (24%), kodus (15%), trennis (10,8%) ja sõprade ringis (9,6%). Kõige vähem kasutati eesti keelt huviringides (5,4%) ning esinesid ka õpilaste lisatud vastused, mis näitavad, et nad ei kasuta eesti keelt väljaspool kooli.

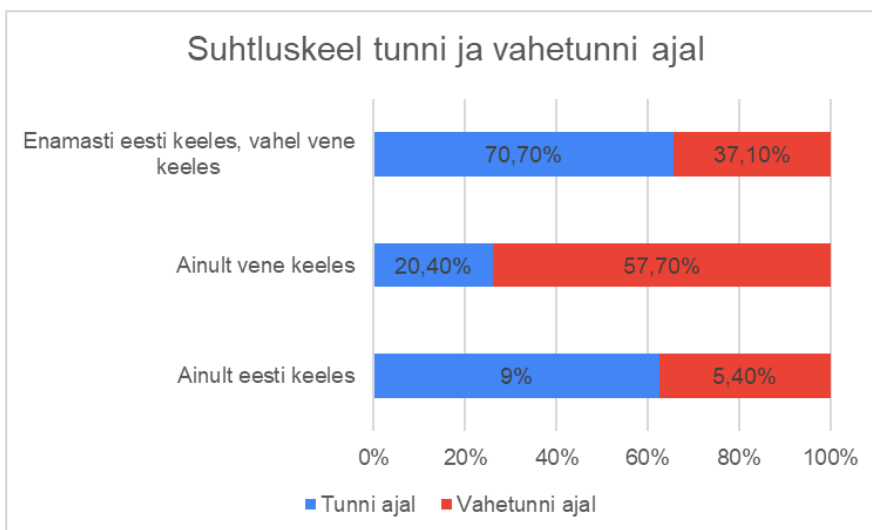
Tabel 6. Eesti keele kasutusvaldkondade jaotus.

Kui paluti täpsustada, kuidas eesti keelt kasutatakse (vt tabel 7), siis domineeris vastus „teen kodutööd“ (86,2%), mis kinnitab seost keelekasutuse ja formaalse õppe vahel. Järgnevad kasutusviisid olid seotud meediatarbimise ja suhtlemisega: uudiste lugemine (29,9%), sotsiaalmeedias suhtlemine (28,1%) ning suhtlus eesti emakeele kõnelejaga (sõbrad, tuttavad ja sugulased) (25,7%). Samuti mainiti eesti keele kasutamist muusika kuulamisel (22,2%), eraõpetaja juures õppimisel (17,4%), keeleõpperakenduste kasutamisel (13,8%) ning harvem raamatute lugemisel ja filmide vaatamisel (vastavalt 10,2% ja 9%). Mitu vastust viitasid ka keele mittekasutamisele või puudulikule kontaktile, kasutades väljendeid nagu „ei kasuta“, „mitte üheski kohas“, „üldse mitte“, mis osutab, et teatud osa õpilastest ei ole veel integreerinud eesti keelt oma igapäevapraktikasse.

Tabel 7. Eesti keele kasutusviiside jaotus.

Lisaks puudutas küsitlus ka keelekasutust suhtluses õpetajatega. Küsimusele, mis keeles suheldakse eesti keele õpetajaga tunni ajal, vastas 118 (70,7%), et enamasti eesti keeles, kuid küsimuste / arusaamatuse korral kasutatakse vene keelt. Täielikult eesti keeles suhtles vaid 15 õpilast ehk 9%, samas kui 34 vastajat (20,4%) märkisid, et nad suhtlevad ainult vene keeles. Vahetundide ajal oli suundumus veelgi enam venekeelne: 57,5% ehk 96 õpilast suhtleb eesti keele õpetajaga vahetunni ajal ainult vene keeles, 37,1% (62) püüab suhelda enamasti eesti keeles, aga kui laps ei tea, kuidas oma mõtteid väljendada, siis kasutab venekeelseid sõnu, ning vaid 9 õpilast ehk 5,4% säilitab suhtluse täielikult eesti keeles. Eesti keele kasutuse osakaal eesti keele õpetajaga tunni ja vahetunni ajal on toodud joonisel 8.

Joonis 8. Eesti keele kasutuse osakaal tunni ja vahetunni ajal eesti keele õpetajaga.

Küsimusele suhtluskeelest teiste (aine)õpetajatega eestikeelsetes tundides vastas suur osa, et kasutatakse nii eesti kui ka vene keelt paralleelselt (117 vastust). Ainult vene keelt mainis 39 vastajat ning üksnes eesti keeles suhtles 11 õpilast.

Kokkuvõtlikult võib öelda, et Ida-Virumaa III kooliastme õpilaste eesti keele kasutus on tugevalt seotud kooli ja õppetegevustega, vähemal määral igapäevaelu sotsiaalsete ja meelelahutuslike valdkondadega. Samuti võib järeldada, et kuigi eesti keelt kasutatakse klassiruumi formaalses õppes suhteliselt järjepidevalt, toetub õpilaste tegelik suhtluspraktika sageli siiski vene keelele, eriti mitteformaalsetes olukordades, nagu vahetunnid või individuaalsed küsimused. See rõhutab, et keelekeskkond koolis on mitmekeelne. Eesti keele kasutus väljaspool kooli toimub eeskätt passiivsete tegevuste kaudu (lugemine, kuulamine, vaatamine), samas kui aktiivne keeleline suhtlus on piiratud.

4.4. Õpilaste ja perede initsiatiiv eesti keele kasutusvõimaluste laiendamisel

4.4.1. Õpilaste initsiatiiv

Küsimusele „Kas Sina pead vajalikuks leida kooli tundidele lisaks veel võimalusi eesti keele õppimiseks?“ vastas 73 õpilast (43,7%) „*kindlasti*“, mis viitab tugevale sisemisele motivatsioonile keeleõppe jätkamiseks väljaspool koolitundi. Samas 64 vastajat (38,3%) tunnistas, et nad ei ole sellele veel mõelnud, ning 30 õpilast (18%) ei pidanud seda üldse vajalikuks. See viitab sellele, et teadlikkus keelelisest enesearengust on alles kujunemisejärgus ning paljud õpilased ei otsi keelepraktika võimalusi aktiivselt ega sihipäraselt.

4.4.2. Perekondlik suhtumine ja toetus

Valdav enamus vastajatest (80,2%) teatas, et nende vanemad on mingil eluperioodil eesti keelt õppinud. Kõige sagedamini mainiti õppimiskohana kooli (65,8%) ja keelekursuseid (60,3%). Üksikud vastajad märkisid, et vanemad on õppinud eesti keelt keelesõprade abil, eraõpetaja juures, keelelaagrites, keelerände käigus või sõjaväes, kuid need olid harvem esinevad variandid. Samas ei tähenda varasem kokkupuude keeleõppega alati aktiivset keelekasutust: vaid 45 lapsevanemat (26,9%) kasutab eesti keelt igapäevaselt, 55,1% teevad seda harva ja 18% üldse mitte.

Küsimusele, kas peres arutatakse eesti keele õppimise vajalikkust, vastas 40,1% õpilastest jaatavalt, 13,2% eitavalt ning 46,7% valisid vastuse variandi „*vahel harva*“. Samas märkisid 61,1% vastajatest, et nende vanemad peavad eesti keele õppimist oluliseks ning veel 26,9% hindasid vanemate hoiakud kui „*mõningal määral*“ positiivset. Need tulemused viitavad, et

enamik peresid väärtustab eesti keele oskust, kuid toetuse järjepidevus ja teadlikkus varieeruvad. Küsimus, kuidas vanemad toetavad lapse eesti keele õppimist, tõi esile järgmised sagedamini mainitud toetus variandid:

- (1) „*Tunnevad huvi minu eesti keele hinnete vastu*“ – 66,7%
- (2) „*Toetavad moraalselt*“ – 49,7%
- (3) „*Julgustavad kasutama eesti keelt väljaspool kooli*“ – 24,5%
- (4) „*Aeg-ajalt ise räägivad minuga eesti keeles*“ – 21,1%
- (5) „*Leidsid mulle eesti keele eraõpetaja*“ – 19,7%

Kokkuvõtteks võib öelda, et kuigi osa Ida-Virumaa õpilasi ja nende peresid näevad eesti keele õppimise vajalikkust ning tunnevad selle vastu huvi, on aktiivne keeleõppesse panustamine ja kasutusvõimaluste otsimine üsnagi piiratud. Õpilaste seas on märgata küll teatud sisemist motivatsiooni, kuid tihti puudub süsteemne või teadlik tegutsemine keelepraktika laiendamiseks. Sama kehtib ka perede kohta: eesti keele olulisust mõistetakse üldiselt, kuid toetus väljendub peamiselt passiivsel või formaalsel tasandil (nt hinnete jälgimine), mitte igapäevase keelekasutuse ergutamise kaudu. Seetõttu näitavad tulemused selgelt, nii õpilaste kui ka perede teadlikkuse ja keelealase initsiatiivi kasvatamine võiks olla oluline suund eestikeelsele haridusele ülemineku toetamisel.

4.5. Tegurid, mis mõjutavad õpilaste motivatsiooni eesti keele õppimisel

4.5.1. Instrumentaalne vs integratiivne motivatsioon

Keeleõppemotivatsiooni teoreetilises käsitluses oli juba kirjeldatud, et instrumentaalne motivatsioon põhineb keele praktilisel väärtusel (nt eksamite sooritamine, hariduse jätkamine, tööturul toimetulek), integratiivne motivatsioon tuleneb sisemisest huvist keele ja kultuuri vastu ning soovist suhestuda sihtrühma keelekogukonnaga. Uuringus analüüsiti õpilaste nõustumist kaheksa väitega, mis jagunevad nende kahe kategooria vahel. Õpilased pidid hindama viie punkti skaalal, mil määral laused kirjeldavad neid.

Uuringutulemused näitavad selgelt, et Ida-Virumaa III kooliastme õpilaste seas domineerib instrumentaalne motivatsioon. Kõige enam nõustuti väitega „*Ma õpin eesti keelt, sest mind ootavad ees eksamid*“, mille puhul valisid vastusevariandi „5 – kirjeldab mind väga hästi“ 83 vastajat ning „4“ 33 õpilast (kokku 116 last). Väga kõrget toetust leidis ka väide „*Ma õpin eesti keelt, sest seda läheb vaja gümnaasiumis ja/või ülikoolis*“, millele andis kõrge hinnangu 115

vastajat (75 - „5“ ja 40 - „4“). Samuti peeti oluliseks väidet „*Ma õpin eesti keelt, sest see aitab tulevikus töökoha leida*“, millega nõustus kokku 103 vastajat (59 - „5“ ja 44 - „4“). Väitega „*Ma õpin eesti keelt, sest see on Eestis igapäevaeluks vajalik*“ nõustus 96 vastajat (52 „5“ ja 44 „4“).

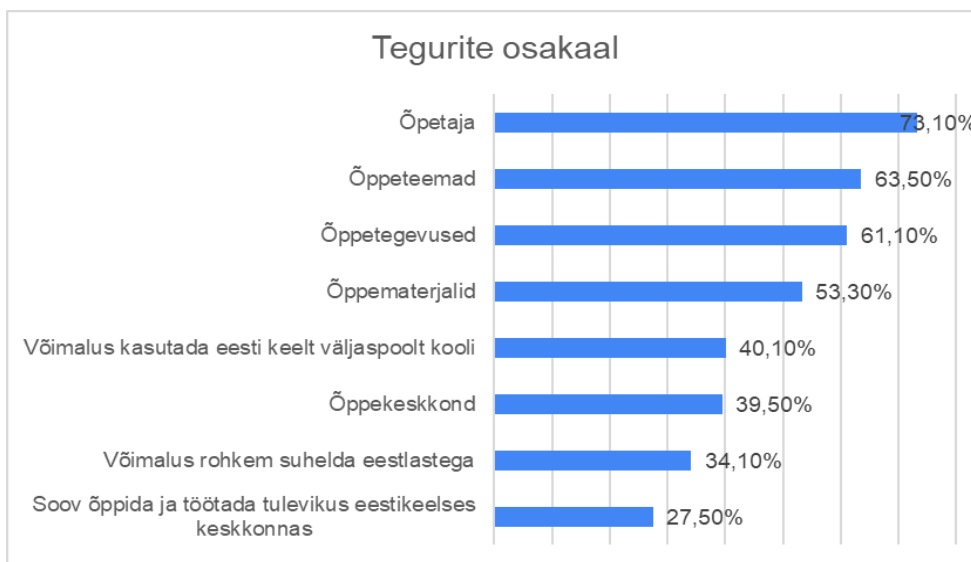
Tulemused viitavad sellele, et integratiivne motivatsioon on Ida-Virumaa III kooliastme õpilaste seas nõrk ning jääb selgelt alla praktilistele ehk instrumentaalsetele motiividele. Kuigi väitega „*Ma õpin eesti keelt, sest see pakub mulle huvi*“ nõustus kõrgemal tasemel (4 või 5 punkti) 47 vastajat (14 „5“ ja 33 „4“), tuleb arvestada, et ülejäänud kolmandik andis hinnanguks „3“ või madalama, mis viitab sellele, et huvi keele enda vastu ei ole valdavalt tugev, vaid pigem neutraalne või ükskõikne. Eriti tagasihoidlik oli toetus väitele „*Ma õpin eesti keelt, sest see aitab paremini tutvuda kohalike traditsioonide ja ajaloo*“, mida hindas kõrge hindega vaid 20 vastajat (11 „5“ ja 9 „4“) ning 57 vastajat valisid variandi „1 – üldse ei kirjelda mind“. Arvestades valimi suurust, viitab see sellele, et kultuuriline mõõde – huvi eesti ajaloo ja traditsioonide vastu – ei ole õpilaste jaoks motiveeriv tegur. Selline hoiak osutab selgelt, et eesti keel pole paljude vastajate silmis seotud riikliku identiteedi, kuuluvustunde ega kultuurilise suhestumisega.

Tulemused osutavad sellele, et keeleõpe on paljude õpilaste jaoks tihedalt seotud konkreetsete eesmärkide saavutamise: eksamite edukas sooritamine, haridustee jätkamine, tööturul konkurentsivõime säilitamine ning igapäevastes olukordades hakkamasaamine. Selline selgelt eesmärgistatud hoiak viitab tugevale instrumentaalsele motiveeritusele. Kuigi need tulemused jäävad alla instrumentaalsetele põhjustele, viitavad need sellele, et osa õpilastest tajub eesti keele õppimist kui vahendit kultuuriliseks suhestumiseks ja sotsiaalseks lõiminguks.

4.5.2. Motivatsioon ja demotivatsioon

Nagu oli juba ka teoreetilises osas seletatud, sõltub õpitava keele omandamise edukus motivatsioonist. Motivatsioonile avaldavad mõju erinevad tegurid, mis kas tekitavad, säilitavad ja suurendavad või hoopis vähendavad keele õppija motivatsiooni teist keelt õppida ja omandada. Kui Ida-Virumaa III kooliastme õpilasi paluti valida nimekirjast tegurid, mis mõjutavad nende eesti keele õppimist nii positiivselt kui ka negatiivselt (vt tabel 9), siis kõige olulisemaks mõjuteguriks tõusis õpetaja, kelle nimetas mõjufaktorina 112 õpilast ehk 73,1%. Peaaegu võrdselt suure osakaalu said õppeteemad (106 valimist, 63,5%) ja õppetegevus sed ehk harjutused ja ülesanded (102 valimist, 61,1%). Ligikaudu pooled vastanutest (89 last, 53,3%) pidasid oluliseks ka õppematerjalide (õpikute, töövihikute, töölehtede) rolli. Praktilise

keelekasutuse aspektidest rõhutas 67 vastajat (40,1%) võimalust kasutada eesti keelt väljaspool kooli ning 57 vastajat (34,1%) nimetasid olulise mõjurina võimalust rohkem suhelda eestlastega. See viitab sellele, et keelekeskkonna olemasolu ning sotsiaalne suhtlus eesti keeles mõjutavad tugevalt õppijate motivatsiooni ja hoiakuid. Samuti tõi 27,5% õpilastest (46 vastajat) ei esile soovi õppida või töötada eestikeelses keskkonnas tulevikus, mis näitab instrumentaalse motivatsiooni olemasolu.

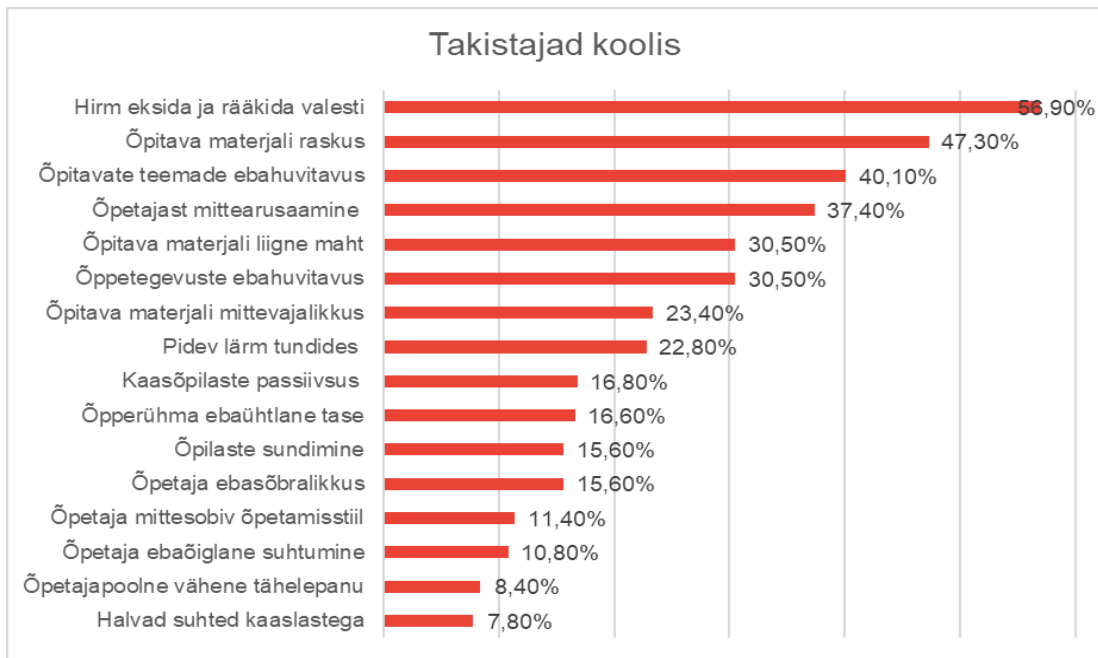
Tabel 9. Eesti keele õppimisele mõju avaldavate tegurite osakaal.

4.5.2.1. Takistavad tegurid koolikeskkonnas

On märkimisväärne ka mitmete piiravate tegurite esinemine. Nii koolis kui ka väljaspool kooli esineb mitmeid psühholoogilisi, õppega seonduvaid ja sotsiaalseid barjääre, mis takistavad eesti keele efektiivset omandamist.

Koolikeskkonnas keeleõpet takistavad tegurid on seotud emotsionaalse ebakindluse, õpetaja, õpitava materjali ja õppetegevustega ning ümbritseva keelekeskkonnaga (vt tabel 10). Kõige sagedamini märgiti takistusena hirmu eksida ja rääkida valesti, mida tunnistas 95 õpilast ehk 56,9% vastanutest. See viitab laialdasele ebakindlusele suulises väljenduses (millele näitas ka õpilaste enesehinnang rääkimisoskusele) ning osutab vajadusele luua klassiruumis julgustav ja eksimisvõimalust aktsepteeriv keskkond. Sellele järgnesid õpetajast mittearusaamine (58 vastust ehk 34,7%), õpetaja ebasõbralikkus ja õpilaste sundimine, mis esinesid mõlemad 15,6% korral, õpetaja mittesobiv õpetamisstiil (19 vastust ehk 11,4%), õpetaja ebaõiglane suhtumine 10,8% korral ning õpetajapoolne vähene tähelepanu (14 ehk 8,4%). Vastustest on näha ka õpitava materjali raskust, mida mainis 79 õpilast (47,3%) ning õpitavate teemade ebahuvitavust

67 (40,1%). Märkimisväärne on õppemahu liigseks pidamine (51 vastajat, 30,5%) ning õppetegevuste vähene huvitavus (samuti 30,5%). 39 last ehk 23,4% pidas probleemiks ka õpitava materjali mittevajalikkust. Ümbritsev õppekeskkond olid mainitud vähem, kuid pidevat lärmi tundides (22,8%) viitab võimalikele distsipliiniprobleemidele. Ka õpperühmade ebaühtlane tase ja kaasõpilaste passiivsus mõjutasid vastavalt 16,8% vastanutest. Kõige vähem mõjutab õpilasi halvad suhted klassikaaslastega (7,8%).

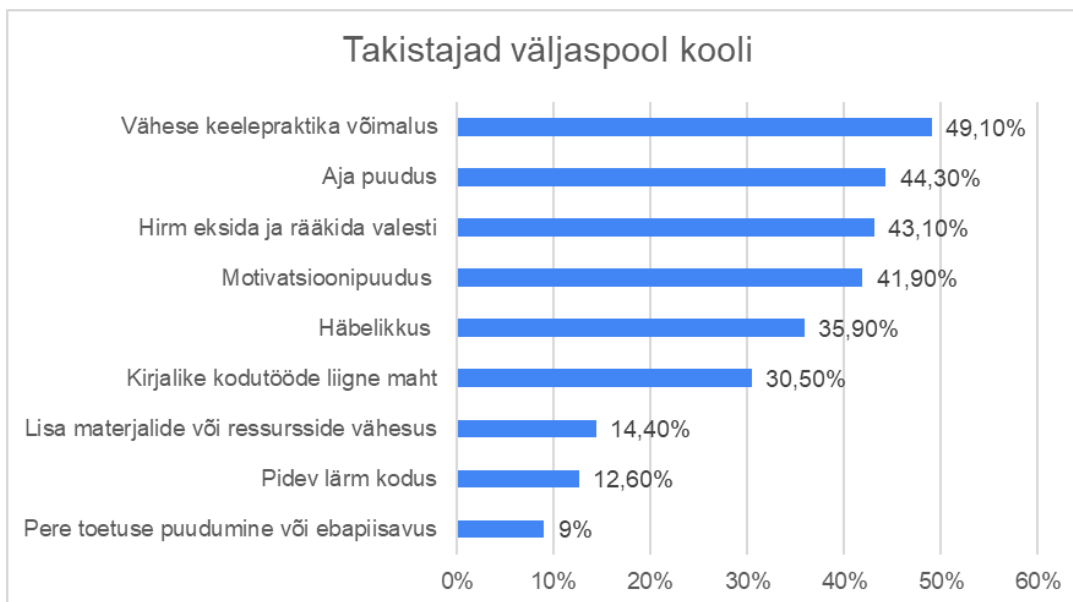

Tabel 10. Eesti keele õppimist takistavad tegurit koolikeskkonnas.

4.5.2.2. Takistavad tegurid väljaspool kooli

Väljaspool koolikeskkonda mõjutavad keeleõpet eelkõige sotsiaalne kontekst ja kodune toetus (vt tabel 11). Kõige sagedasemaks takistuseks nimetasid õpilased väheseid võimalusi keelepraktikas, mida märkis 82 vastajat (49,1%). Keelt ei ole võimalik kasutada loomulikus kontekstis, mistõttu see jääb formaalseks teadmiste kogumiks, mitte elavaks suhtlusvahendiks. Samuti peeti oluliseks takistuseks ajapuudust (74 vastajat, 44,3%) ja hirmu eksida (72 vastust, 43,1%). Need takistused on tugevalt seotud ka koolis esinevate probleemidega, mis kanduvad üle kodusse õppimisse. Lisaks märkis 70 õpilast (41,9%), et neil puudub väljaspool kooli keegi, kes survetaks või toetaks keeleõpet, viidates motivatsioonipuudusele sotsiaalse surve või toetuse vähesuse tõttu. Häbelikkust nimetas takistusena 35,9% vastanutest. Harvem, ent siiski esile toodud takistused olid liigne kodutööde hulk (30,5%), materjalide või ressursside

nappus (14,4%), pidev lärm kodus (12,6%) ja perekondliku toetuse puudumine või ebapiisavus (9%).

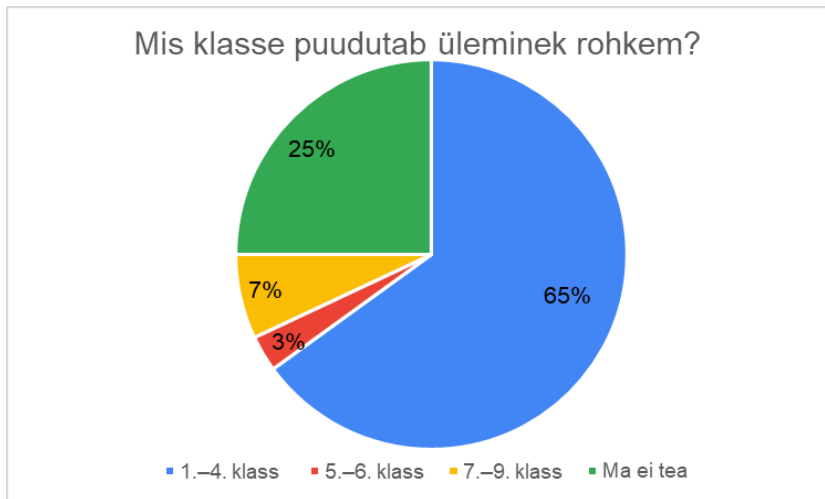
Tabel 11. Eesti keele õppimist takistavad tegurit väljaspool kooli.

Uuringu andmed näitasid, et Ida-Virumaa III kooliastme õpilaste motivatsioon eesti keele õppimiseks on valdavalt väline ja instrumentaalne. Keeleõpet nähakse kui praktilist vajadust hariduses ja tööturul, kuid vähesel määral kui isiklikku huvi või kultuurilise integratsiooni võimalust. Nõrk integratiivne motivatsioon viitab vajadusele tugevdada sidet keeleõppe ja sihtkultuuri vahel ning kujundada tähenduslikke kontakte keelekogukonnaga. Motivatsiooni toetamine nõuab süsteemset lähenemist: tuleb pakkuda mitte ainult kvaliteetset õpet, vaid ka turvalist, julgustavat õppekeskkonda, keelepraktika võimalusi väljaspool kooli ning tugevdada kogukonna ja pere kaasatust. Ainult nii saab suurendada sisemist ja integratiivset motivatsiooni, mis toetab pikaajalist keeleoskuse arengut ja ühiskonda lõimumist.

4.6. Üleminek eestikeelsele haridusele: arusaam, huvi ja hoiakud

Valdav enamik vastanutest (68%) teab, mida eestikeelsele haridusele üleminek tähendab ning lisaks sellele on ligikaudu veerand (25%) teemaga mingil määral kursis, kuid ei tunne selle üksikasju. Vaid 7% õpilastest tunnistas, et ei tea ülemineku olemust. Eriti märkimisväärne on, et 65% õpilastest oskavad korrektselt nimetada 1.–4. klassi kui haridusreformi otseselt puudutavat sihtrühma (vt joonis 12). See näitab, et üldine informeeritus reformist on suhteliselt hea, isegi kui selle tähendus või mõju ei ole veel isiklikult tajutav. Kuigi teema on noorte jaoks

tuttav, ei käsitleta seda kodus keskkonnas piisavalt. Ainult viiendik (21%) õppuritest ütles, et nende peres räägitakse eestikeelsele haridusele üleminekust regulaarselt. Enamikel juhtudel (53%) tõdesid vastajad, et seda arutatakse „vahel harva“ ning kolmandik (25%) tunnistas, et kodus teemat ei käsitleta üldse. Selline peresise dialoogi vähesus võib mõjutada noorte hoiakuid ning vähendada arusaamist reformi praktilisest tähendusest.

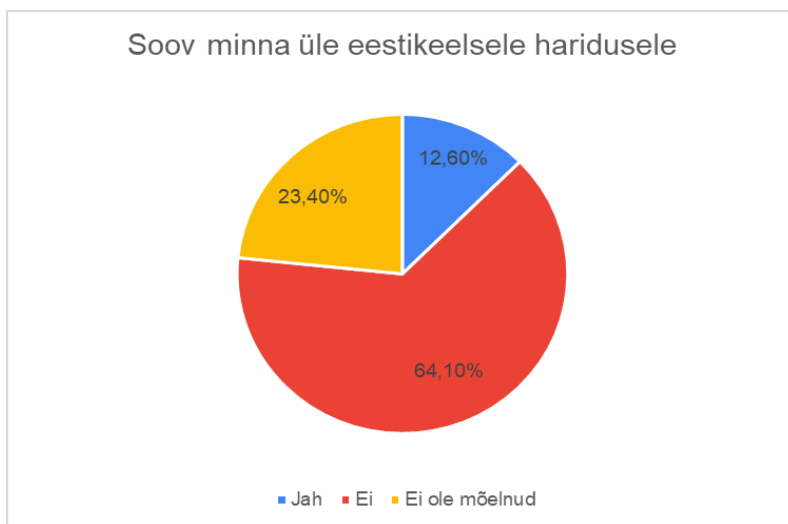

Joonis 12. Vastajate teadlikkus üleminekust eestikeelsele haridusele.

Uuringus selgus, et vähem kui kolmandik (26%) lastest peab eestikeelsele haridusele üleminekut vajalikuks. Samas oli ligi 35% vastajatest kõhkleva seisukohal (valisid variandi „ei oska öelda“) ning 39% ei pea reformi vajalikuks. See jagunemine viitab sellele, et kuigi noored on teadlikud toimuvatest muutustest, ei tunne nad sageli, et see oleks nende jaoks asjakohane, põhjendatud või vajalik. Kui vastuseid vaadelda klasside lõikes, ilmnevad olulised erinevused. 7. klasside õpilased on võrreldes teistega veidi toetavamad: 17 neist peab üleminekut vajalikuks, 24 on selle vastu ning 19 on kõhkleva seisukohal. 8. klassides on toetus kõige väiksem: vaid 12 toetajat, 25 vastast ning 25 kõhklejat. 9. klassides on jaotus tasakaalukam, mis võib viidata nende suuremale teadlikkusele ja arusaamast, et ollakse isiklikult seotud Eesti keelega tulevikus.

Sarnaselt jaotuvad ka hinnangud eesti keele õppimise väärtusele üldiselt. Umbes kolmandik (35,6%) peab keeleõpet „võimaluseks“, teine kolmandik (34,1%) „vajaduseks“ ning veidi alla kolmandiku (29,9%) näeb seda mõlemana. See peegeldab mitmekesiseid arusaamu eesti keele rollist ja funktsioonist noorte elus ning ühiskonnas laiemalt. Eesti keele õppimise tähenduses nähakse vajadust enim 7. ja 9. klassides (24 ja 17 vastajat), samas kui 8. klasside noored kalduvad rohkem käsitlema keeleõpet kui võimalust (29 vastust). Kõikides klassides leidub ka vastajaid, kes näevad selles nii vajadust kui ka võimalust.

Kui küsiti, kas lapsed tunnevad, et nad jäävad millestki ilma, kuna üleminek ei puuduta neid otseselt, tunnistas seda vaid 26 vastajat (15,6%). Samas 55 ütles (32,9%), et neil on hea meel, sest üleminek ei puuduta neid, ning ülejäänud 51,5% ei olnud selle üle üldse mõelnud. Veelgi selgem on seisukoht küsimuses, kas nad sooviksid, et nende klassis toimuks täielik üleminek eestikeelsele haridusele (vt joonis 13): 107 õpilast (64,1%) vastas eitavalt, 39 vastajat (23,4%) ei olnud sellele mõelnud ja ainult 21 last (12,6%) toetas seda ideed.

Joonis 13. Ida-Virumaa III kooliastme õpilaste soov täielikuks üleminekuks eesti keelsele haridusele nende klassis.

Uuringust ilmnes, et Ida-Virumaa III kooliastme õpilastel on küllaltki hea informeeritus eestikeelsele haridusele ülemineku kohta, kuid nende huvi ja valmidus selles protsessis aktiivselt osaleda on tagasihoidlik. Samuti jääb pereringis toimuv arutelu tihti pealiskaudseks või puudub. Positiivset hoiakut ja tuge reformi suhtes võib täheldada üksnes väiksemas osas vastajatest. Klassidel õiges ilmnevad erisused nii valmisolekus kui väärtustõlgendustes – nooremad ja vanemad klassid tajuvad Eesti keelt enam kui vajadust, 8. klasside õpilased pigem kui võimalust. Seetõttu on oluline, et riiklikke muudatusi haridussüsteemis toetaksid paralleelsed tegevused, mis suurendavad noorte osalustunnet, selgitavad reformi eesmärke ning loovad positiivset kuvandit eestikeelse hariduse kui arenguvõimaluse kohta.

Kokkuvõttev arutelu

Käesoleva bakalaureusetöö eesmärk oli uurida, kuidas tajuvad Ida-Virumaa III kooliastme vene ja ukraina emakeelega õpilased üleminekut eestikeelsele haridusele – kas nad on enda arvates pigem võitjad või kaotajad. Töö raames otsiti vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

- kui heaks hindavad Ida-Virumaa III kooliastme õpilased oma eesti keele taset;
- millistes igapäevaelu valdkondades kasutavad Ida-Virumaa III kooliastme õpilased eesti keelt;
- milline on õpilaste ja nende perede initsiatiiv eesti keele kasutusvõimaluste laiendamisel;
- millised tegurid mõjutavad Ida-Virumaa III kooliastme õpilaste motivatsiooni eesti keele õppimisel;
- millised on Ida-Virumaa III kooliastme õpilaste hoiakud seoses üleminekuga eestikeelsele haridusele?

Uuring keskendus keeleoskuse enesehinnangule, eesti keele kasutusvaldkondadele, motivatsioonile ning perede rollile keelekeskkonna kujundamisele. Fookus langeb Ida-Virumaale, kuna tegemist on maakonnaga, kus elab suur osakaal vene keelt kõnelevatest elanikest ning kus eesti keele kui riigikeele igapäevane kasutus on piiratud. Üleminekust eestikeelsele haridusele räägitakse palju, kuid selle töö puhul eriti tähelepanuväärne oli III kooliastme (7.–9. klasside) õpilaste olukord, kellele reformi mõju võib tunduda ebamäärane. Vaatamata sellele, et ametlikult keskendub üleminek lasteaedadele ning 1. ja 4. klassi õpilastele (HTM 2022a), puutuvad vanemad õpilased sellega siiski kokku näiteks õpetajate keelevahetuse, õppematerjalide muutumise ja keelekeskkonna ümberkujundamise kaudu. See võib tekitada tunde, et nad on justkui vahepealses tsoonis – nad ei kuulu otseselt reformi sihtrühma, kuid peavad siiski kohanema muutustega. Selline ebamäärasus võib nõrgendada õppijate sisemist motivatsiooni, eriti kui puudub selge arusaam reformi eesmärkidest ja selle isiklikust tähendusest.

Uuringu tulemused näitasid, et Ida-Virumaa III kooliastme õpilased peavad eesti keele oskust valdavalt kasulikuks, kuid see ei kajastu alati sisemises huvis ega enesekindluses. Vastajate enesehinnangud eesti keelele osaoskustele jagunevad selgelt kahte rühma: passiivsete osaoskuste (lugemine ja kuulamine) hinnang on märksa parem kui aktiivsete (rääkimine ja kirjutamine). Igapäevaelus kasutatakse eesti keelt peamiselt koolitundides (eriti eesti keele tundides) või kodutööde tegemisel. Ka üleminek eestikeelsele haridusele avaldab tasapisi oma mõju – eesti keele kasutus on vajalik ka teistes ainetes, eriti humanitaar- ja sotsiaalsainetes. Eesti

keele osakaal vahetundides, kodus ja sõpradega suhtlemisel on tagasihoidlik, mis näitab, et kontakt eesti keelega on sageli piiratud formaalse õppega ega laiene aktiivsele suhtlusele, mis on vajalik keelelise enesekindluse tekkimiseks. See toetab teoreetilist arusaama, et keelekeskkond mõjutab otseselt motivatsiooni ja keeleoskuse kujunemist (vt Gardner 2007: 6-7; Rannut 2005: 6, 23-24). Kui keeleoskus jääb formaalseks väärtuseks ja seda harjutatakse ainult koolikeskkonnas, võib motivatsioon muutuda kohustuslikuks, mitte sisemisest huvist lähtuvaks. Õpilased tunnevad vajadust leida lisavõimalusi eesti keele harjutamiseks, kuid see ei ole initsiatiiv kõigi jaoks iseenesest mõistetav.

Nagu näitas Klaas-Langi, Praakli ja Venderi (2023: 76, 85-86) uuring positiivne suhtumine eestikeelsele haridusele ning valmisolek toetada last ka kodus keskkonnas suurendavad lapse motivatsiooni ja keelekasutuse ulatust. Ida-Virumaa vanemad peavad eesti keele õppimist tähtsaks, sest enamus on sellega mingil eluperioodil ise kokku puutunud, kuid ei kasuta eesti keelt igapäevaselt ega toeta keeleõpet süstemaatiliselt. Passiivne tugi, nagu hinnete jälgimine ja moraalne tugi, ei ole piisav, et kujundada lapsel tugevat sisemist motivatsiooni. Aktiivne keeleõppesse panustamine (nagu suhtlemine lapsega eesti keeles kodus) ja/või kasutusvõimaluste otsimine (nt eraõpetaja otsimine või julgustamine kasutada eesti keelt väljaspool kooli) veel piiratud.

Gardner (2007) kirjeldas, et motivatsiooni tugevust mõjutab suuresti ka see, kuivõrd keeleõppija tunnetab seost õpitava keele ja teda ümbritseva ühiskonna vahel. Kui keele õppimist ei toeta kodus või kogukondlikus keskkonnas, võib isegi positiivne õpikeskkond koolis jääda ebapiisavaks motivatsiooni kujunemisel. (Gardner 2007: 6-7) Õpilaste motivatsiooni analüüs näitas, et Ida-Virumaal domineerib õppimises instrumentaalne motivatsioon: eesti keelt õpitakse, sest seda on vaja eksami sooritamiseks, haridustee jätkamiseks või tööturul hakkamasaamiseks. Huvi keele ja kultuuri vastu (integratiivne motivatsioon) oli tagasihoidlik. Eesti keele omandamine toimub sageli tingimuslikult, mitte kultuurilise integratsiooni kaudu. See tähendab, et eesti keelt nähakse kui vahendit, mitte kui osa oma identiteedist või kultuurilisest eneseteostusest.

Üldpilt näitab, eestikeelsele haridusele üleminek mõjutab otseselt õpilaste motivatsiooni ja hoiakuid, kuid mõju ei ole universaalne. Osa õpilasi näeb selles arenguvõimalust, osa ebakindlus ja pinget. Reformi eesmärgid ei ole kõigile selged ning teadmatus võib muuta õpilaste suhtumist passiivseks või isegi tõrjuvaks. See kinnitab ka varasemate uuringute tulemusi (nt Voog jt 2023), mille kohaselt tajuvad vene emakeelega kogukonnad reformi sageli pealesurutud protsessina, mitte võimalusena.

Uuringu tulemuste põhjal võib öelda, et Ida-Virumaa III kooliastme õpilased ei taju end üheselt ei võitjate ega kaotajatena. Paljude jaoks on üleminek eestikeelsele haridusele seotud praktiliste eesmärkidega – nad näevad selles võimalust saada paremat haridust, läbida eksamid või olla konkurentsivõimelised tööturul. Selline instrumentaalne motivatsioon viitab sellele, et nad võivad end pidada potentsiaalseteks võitjateks, kes kasutavad keeleõpet kui vahendit edasiliikumiseks. Samas viitab ebaselgus, madal enesehinnang aktiivsetes keeleoskustes, vähene kultuuriline samastumine ja kasinad keelepraktika võimalused sellele, et paljud tajuvad keeleõppe survet ja reformi kõrvalmõjusid kui midagi, mis meilt midagi võtab, mitte annab. Nad võivad seetõttu tunda end kaotajatena – eriti juhul, kui puudub tugi kodust, koolist või laiemast kogukonnast.

Kokkuvõtvalt võib järeldada, et eestikeelsele haridusele üleminek mõjutab otseselt õpilaste motivatsiooni eesti keele omandamisel, kuid selle mõju laad sõltub mitmetest teguritest – sh õppija keeleidentiteedist, keelekeskkonnast, varasematest keeleõppe kogemustest ning perede kaasatusest. Selleks, et toetada laste motivatsiooni ning ennetada võimalikke demotiveerivaid tegureid, on oluline arvestada õppijate individuaalseid vajadusi ja pakkuda neile tuge nii keeleliselt kui psühholoogiliselt. Kui reformi elluviimine on toetav, selge ja järjepidev, võivad tänased kõhklejad olla homme enesekindlad keelekasutajad. Reformi edukus ei sõltu ainult keelevahetusest, vaid sellest, kas õpilased seostavad ennast Eestiga – keeleliselt, kultuuriliselt ja sotsiaalselt.

Lähitulevikus võiks sarnast uuringut läbi viia teistes Eesti piirkondades, näiteks Harjumaal, kus elab samuti suur hulk muukeelseid õpilasi. Võrdlev lähenemine aitaks välja selgitada, kas Ida-Virumaale iseloomulikud hoiakud ja keeleõppe väljakutsed on ainulaadsed või laiemalt esinevad. See võiks anda ka parema sisendi üleriigiliste toetusmeetmete kujundamiseks ja regioonipõhiste erinevuste arvestamiseks hariduspoliitikas.

Käesolev uuring keskendus III kooliastme õpilastele, keda eestikeelsele haridusele üleminek vahetult ei puuduta. Seetõttu oleks tulevikus eriti väärtuslik korrata sarnast uuringut nende laste seas, kelle haridustee algas juba eestikeelse õppega – näiteks praeguste 1. või 4. klassi õpilastega. Kui need lapsed jõuavad III kooliastmesse, saab uurida, milline on olnud nende keeleõppe kogemus, motivatsioon ja hoiakud pärast reformi rakendumist. See võimaldaks hinnata, kas ja mil määral on haridusreform saavutanud oma eesmärgid õpilaste lõimumise ja keeleoskuse arendamise osas. Samuti oleks huvitav teada, kas õpilased, keda reform puudutas, tajuvad end selle tulemusena võitjate või kaotajatena. Niisugune pikki lähenemine aidataks sügavamalt mõista reformi tegelikku mõju ning pakuks väärtuslikku teavet hariduspoliitika edasiseks kujundamiseks.

Kirjandus

- Belobrovtseva, Irina & Meimre, Aurika. 2015. *Sõdadevaheline vene emigratsioon suures ilmas ja väikeses Eestis*. Mehis. *Studia Humaniora Estonica*.: 28-46.
- Berezkina, Maimu. 2017. *Russian in Estonia's public sector: 'Playing on the borderline' between official policy and real-life needs*. – *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism* 20 (4), 417–427. doi.org/10.1080/13670050.2015.1115004.
- BUI 2023 = Kivistik, Kats; Jurkov, Kirill; Aavik, Anna-Liisa; Kaldur, Kristjan; Khrapunenko, Mariia. 2023. *Eestikeelsele haridusele üleminek Tartu linnas*. Tartu: Balti Uuringute Instituut.
- Deci, E. L., & Ryan, R. M. 2000. *The "what" and "why" of goal pursuits*. *Psychological Inquiry*, 11(4), 227–268.
- Dörnyei, Zoltán 1994. *Motivation and motivating in the foreign language classroom*. *The Modern Language Journal*, Vol. 78 (3), 273-284.
- Dörnyei, Zoltán 2005. *The psychology of the language learner: individual differences in second language acquisition*. Mahwah, NJ: Lawrence Erlbaum.
- Dörnyei, Zoltán & Ushioda, Ema. 2009. *Motivation, language identity and the L2 self*. Bristol: Multilingual Matters.
- Eesti Statistikaamet. 2021. Eesti Statistika. <https://www.stat.ee/>. (Vaadatud 08.03.2025).
- Eetikaveeb s.a. Tartu Ülikooli eetikakeskus. www.eetika.ee. (Vaadatud 02.06.2025).
- Gardner, Robert C. 1985. *Social psychology and second language learning: The role of attitudes and motivation*. London: Edward Arnold.
- Gardner, Robert C. 2007. *Motivation and second language acquisition*. *Porta Linguarum*, 8, 9–20.
- Gardner, Robert C. 2010. *Motivation and second language acquisition: The socio-educational Model*. New York: Peter Lang.
- HaS 1992 = *Eesti Vabariigi haridusseadus*. Riigi Teataja. RT 1992, 12, 192. <https://www.riigiteataja.ee/akt/119032019084>. (Vaadatud 04.06.2025).
- HTM = Haridus- ja Teadusministeerium. 2022a. *Eestikeelsele haridusele üleminek*. <https://www.hm.ee/uleminek>. (Vaadatud 20.04.2025).
- HTM = Haridus- ja Teadusministeerium. 2022b. *Muu kodukeelega laps Eesti koolis*. <https://www.hm.ee/muu-kodukeelega-laps-eesti-koolis>. (Vaadatud 25.04.2025).
- Kazatšenko, Alesja. 2013. *Keskkonna mõju teise keele õppimisele ja õpetamisele*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut.

- Kitsnik, Mare & Sooalu, Monika. 2020. *Miks mõnikord kaob tuju eesti keelt õppida? Demotivatsioon üheksanda klassi eesti keele kui teise keele tundides.* – Lähivõrdlusi. Lähivertailuja 30, 124–154.
- Klaas-Lang, Birute & Praakli, Kristiina. 2015. *Milleks mulle eesti keel? Riigikeeleoskuse vajalikkusest vene koolinoorte pilgu läbi.* Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat, 11, 111–126.
- Klaas-Lang, Birute & Reile, Liis. 2019. *Miks õppida “väikest keelt”? Integratiivne vs. instrumentaalne motivatsioon välisüliõpilaste eesti keele õppimisel.* Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 15, 83–98.
- Klaas-Lang, Birute, Praakli, Kristiina & Vender, Diana. 2023. *Üleminek eestikeelsele õppele. Vene dominantkeelega Tartu lastevanemate hoiakute uurimisest.* Philologia Estonica Tallinnensis 8. Keel ja keeled. Õppimine ja õpetamine. (71–94). Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Klaas-Lang, Birute, Praakli, Kristiina & Vender, Diana. 2025. *Teises keeles õppimine: Tartu muu kodukeelega lastevanemate vaade.* Eesti Rakenduslingvistika Ühingu aastaraamat 21, 85–102.
- Lõuk, Kristi & Margit Sutrop. 2023. *Teaduseetika ja teadlase eetika.* Kadri Simm (toim), *Praktilise eetika käsiraamat*, 220–241. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Memberg, Diana. 2022. *Hoiakud ja valmisolek seoses üleminekuga eestikeelsele õppele Jõhvis ja Kohtla-Järvel.* Magistritöö. Narva: Tartu Ülikooli Narva kolledž.
- Metslang jt 2013 = Metslang, Helena; Kibar, Triin; Kitsnik, Mare; Koržel, Jevgenia; Krall, Ingrid; Zabrodskaja, Anastassia. 2013. *Kakskeelne õpe vene õppekeelega koolis.* Uuringu lõpparuanne. Tallinna Ülikool, eesti keele ja kultuuri instituut.
- Moldau, Kristi. 2016. *Õpetajate motivatsiooni ja töörahulolu mõjutavad tegurid Kunda linna haridusasutustes.* Magistritöö. Tallinna Tehnikaülikool, tööstuspsühholoogia instituut.
- Ouertani, Anna-Marija. 2021. *Keel ei ole eesmärk, vaid tööriist: Mis toimub eesti keelega Ida-Virumaal ning miks mõni seda õpib ja mõni mitte.* Müürileht. <https://www.muurileht.ee/keel-ei-ole-eesmark-vaid-tooriist-mis-toimub-eesti-keelega-ida-virumaal-ning-miks-moni-seda-opib-ja-moni-mitte/>. (Vaadatud 01.06.2025).
- Ossinovski, Jevgeni. 2023. *Jevgeni Ossinovski: eestikeelsest õppest ei piisa.* Sirp. <https://www.sirp.ee/eestikeelsest-oppest-ei-piisa/>. (Vaadatud 01.06.2025).
- Parksepp, Anette. 6. juuni 2018. *Uuring: aktiivne eesti keele oskus puudub poolel muukeelsetest elanikest.* <https://www.err.ee/837422/uuring-aktiivne-eesti-keele-oskus-puudub-poolel-muukeelsetest-elanikest>. (Vaadatud 16.03.2025).

- Pettai, Vello. 2024. *Educational reform in Estonia and Latvia. An end to russian-language schools?*
- PGS 1993 = *Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus*. Riigi Teataja. RT 1993, 63, 892. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13202786>. (Vaadatud 04.06.2025).
- PGS 1999 = *Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus [terviktekst muudatustega kuni 10.02.99]*. Riigi Teataja. RT I 1999, 42, 497. <https://www.riigiteataja.ee/akt/77462>. (Vaadatud 04.06.2025).
- PGS 2000 = *Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse §-de 9 ja 52 muutmise seadus*. Riigi Teataja. RT I 2000, 33, 195. <https://www.riigiteataja.ee/akt/71930>. (Vaadatud 04.06.2025).
- PGS 2002 = *Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse muutmise seadus*. Riigi Teataja. RT I 2002, 34, 205. <https://www.riigiteataja.ee/akt/95207>. (Vaadatud 04.06.2025).
- PGS 2011 = *Gümnaasiumi riiklik õppekava*. Riigi Teataja. RT I 2011, 2. <https://www.riigiteataja.ee/akt/114022018009>. (Vaadatud 04.06.2025).
- PGS 2022 = *Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse ning teiste seaduste muutmise seadus (eestikeelsele õppele üleminek)*. RT I, 28.12.2022, 8. <https://www.riigiteataja.ee/akt/128122022008>. (Vaadatud 17.03.2025).
- Pyatkina, Valeria. 2024. *Miks õppida eesti keelt? Tartu Ülikooli Aasiast pärit välistudengid eestikeelses bakalaureuseõppes*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut.
- Rannut, Ülle. 2005. *Keelekeskkonna mõju vene õpilaste eesti keele omandamisele ja integratsioonile Eestis*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Ryan, Richard M. 2012. *The oxford handbook of human motivation*. Oxford: Oxford University Press.
- Rüütel, Hiie 2019. *Huvitavad ja kasulikud õppetegevused eesti keele kui teise keele tundides 11. klassi õpilaste hinnangul*. Magistritöö. Tallinna Ülikool.
- Sahharova, Natalja. 2023. *Eesti keele õppimise motivatsioon tulenevalt tööülesannete täitmise vajadusest Narva elanike näitel*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikooli Narva kolledž.
- Shestakova, Anastasiia. 2025. *Venekeelsete välisüliõpilaste kohanemine rahvusvahelises Tartu Ülikoolis ja eestikeelses õppes*. Magistritöö. Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut.
- Sooalu, Monika. 2016. *Õpilaste demovatsiooni põhjused 9. klassi eesti keele teise keelena tundides*. Magistritöö. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Tomusk, Ilmar. 2019. *Vene kooli üleminekust eesti õppekeelele*. Õiguskeel. 1-10.
- Vahtramäe, Ell. 2023. *Vene koolide eestikeelsele õppele ülemineku konstrueerimine juhtkirjades ja kommentaariumides*. Magistritöö. Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut.

- Vinter, Elina. 2020. *Eesti keele õppimise põhjustest vene emakeelega õppurite näitel Moskvas*.
Magistritöö. Tartu Ülikool, eesti ja üldkeeleteaduse instituut.
- Voog, A., Hämmal J., Esko, K., Seppel K., Lauristin M., Karu M., & Vihalemm, T. 2023. *Eesti
Ühiskonna Lõimumise Monitooring*. Kultuuriministeerium.
<https://www.kul.ee/sites/default/files/documents/2024-04/EIM%202023%20aruanne.pdf>.
(Vaadatud 01.05.2025).

Победители или проигравшие? Отношение учеников III ступени основной школы Ида-Вирумаа к переходу на эстоноязычное образование. Резюме

Государственным языком Эстонской Республики является эстонский язык, однако значительная часть населения не владеет им на уровне, необходимом для полноценного участия в системе образования и на рынке труда. Особенно остро эта проблема проявляется в Ида-Вирумаа – регионе с преимущественно русскоязычным населением, где повседневное использование эстонского языка ограничено. В связи с этим в Эстонии реализуется масштабная языковая реформа, предполагающая переход на эстонский язык обучения в период с 2024 по 2030 год (НТМ 2022а). В первую очередь данная реформа затрагивает дошкольников, а также учеников первых и четвертых классов, следовательно третья школьная ступень (ученики 7—9 классов) не охвачены прямым действием реформы, однако уже сейчас они сталкиваются с ее косвенным влиянием. В школах меняются учителя, увеличивается доля предметов, преподаваемых на эстонском языке, повышаются требования к языковой компетенции. В связи с этим важно понимать, как учащиеся данной возрастной группы воспринимают происходящие изменения, а также как эти изменения влияют на мотивацию изучения эстонского языка.

Целью данной бакалаврской работы было выявить отношение учеников третьей школьной ступени Ида-Вирумаа к переходу на эстоноязычное образование. Основным вопросом исследования было понять, ощущают ли себя ученики, с русским и украинским родным языком, в данной ситуации победителями или проигравшими. Для достижения цели работы были поставлены следующие исследовательские вопросы:

- как учащиеся оценивают уровень своего владения эстонским языком;
- в каких сферах ученики используют эстонский язык;
- проявляют ли учащиеся и их семьи инициативу в расширении языковой практики эстонского языка;
- какие факторы влияют на мотивацию изучения эстонского языка;
- каково отношение учеников к переходу на эстоноязычное образование?

В рамках бакалаврской работы было проведено исследование с учениками третьей школьной ступени из двух школах Ида-Вирумаа. Сбор данных осуществлялся в формате анонимного анкетирования, включающего учеников с русским и украинским родным языком. Анкета состояла из 43 вопросов, касающихся самооценки навыков эстонского

языка, сфер использования языка, а также мотивации, роли семьи и отношения к реформе. Всего было получено 167 ответов.

Основные результаты исследования свидетельствуют, что эстонский язык воспринимается учащимися как прагматически необходимый, особенно в связи с экзаменами, будущим трудоустройством и продолжением образования. При этом внутренняя мотивация к его изучению выражена слабо: лишь часть учеников находит язык интересным, и немногие испытывают желания владеть им ради культурной интеграции или личного развития. Учащиеся высоко оценивают свои пассивные навыки владения эстонским языком (чтение и слушание), тогда как активные навыки (разговорная часть и письмо) оцениваются больше как средние или слабые. Использование эстонского языка вне формальной учебной среды ограничено, так как основные контексты употребления эстонского — это школьные занятия и выполнения домашних заданий. В повседневной коммуникации с друзьями, семье, мероприятиях, кружках и тд преобладает родной язык.

Хотя значительная часть учащихся осознает важность дополнительной языковой практики, только меньшинство проявляет инициативу в ее поиске. Аналогична поддержка со стороны семей: родители, как правило, признают ценность владения государственным языком, однако основная поддержка либо моральная, либо через контролирование оценок. Другими словами, активное вовлечение формирование языковой среды ребенка у родителей отсутствуют.

Переход на эстоноязычное обучение оказывает прямое влияние на мотивацию учащихся и их установки в отношении изучения языка. Однако характер этого влияния не является универсальным: часть учеников воспринимает происходящее как возможность для развития, в то время как другая часть испытывает неопределенность, тревожность и давления. Отсутствие четких представлений о целях и сути реформы приводит к пассивности, отчужденности и даже отрицательному восприятию происходящих изменений. На основе анализа можно заключить, что учащиеся третьей ступени основной школы Ида-Вирумаа не воспринимают себя однозначно ни как победители, ни как проигравшие. Для многих переход связан с практическими соображениями — возможностью получить качественное образование, успешно сдать экзамены и повысить конкурентоспособность на рынке труда. Такая инструментальная мотивация позволяет рассматривать их как потенциальных выигравших, использующих изучение языка как средство достижения целей. В то же время при неуверенности в активных языковых навыках, низком уровне культурной идентификации, ограниченных

возможностях языковой практики и отсутствии устойчивой поддержки со стороны школы, семьи или общества, могут ученики ощущать себя как проигравшие.

Таким образом, переход на эстонское язычное образование влияет на мотивацию учащихся, однако степень и характера этого влияния зависит от множества факторов — языковой идентичности, ранее накопленного опыта, окружающей среды и получаемой поддержки. Для того, чтобы мотивировать учащихся и смягчить возможные демотивирующие воздействия, необходимо учитывать индивидуальные потребности учеников, а также предлагать языковую и психологическую поддержку. Успех реформы определяется не только сменой языка обучения, но и тем ассоциируют ли ученики себя с Эстонией — культурно и социально.

Lisa 1. Ankeetküsimustik

Üldandmed / Общие данные

1. Sinu sugu / Твой пол

Mees / Мужчина

Naine / Женщина

2. Mis on Sinu emakeel? / Какой Твой родной язык?

Vene keel / Русский язык

Ukraina keel / Украинский язык

Kodus kasutatakse kaks keelt (nii vene kui ka ukraina) / Дома используется два языка (как русский, так и украинский)

Muu

3. Kui vana Sa oled? / Сколько Тебе лет?

13 aastat / 13 лет

14 aastat / 14 лет

15 aastat / 15 лет

16 aastat / 16 лет

4. Mitmendas klassis Sa õpid? / В каком классе Ты учишься?

7. klassis / в 7 классе

8. klassis / в 8 классе

9. klassis / в 9 классе

5. Mis õppekeele klassis Sa õpid? / В каком классе Ты учишься?

Vene õppekeele klassis / В классе с русским языком обучения

Keelekümblus klassis / В классе языкового погружения

6. Mida Sa kavatsed teha pärast põhikooli lõpetamist? / Что Ты собираешься делать после окончания основной школы?

Tahan minna kakskeelsesse gümnaasiumisse / Хочу пойти в двуязычную гимназию

Tahan minna eestikeelsesse gümnaasiumisse / Хочу пойти в эстоноязычную гимназию

Tahan minna kutseharidus-keskusesse / Хочу пойти в училище

Sõidan välismaale õppima / Уеду учиться за границу

Nakkan otsima tööd Ida-Virumaal / Начну искать работу в Ида-Вирумаа

Nakkan otsima tööd mujal Eestis / Начну искать работу в других местах Эстонии

Veel ei ole mõelnud / Еще не думал(а)

7. Kuidas Sulle eesti keele õppimine meeldib? / Насколько Тебе нравится учить эстонский язык?

Väga meeldib / Очень нравится

Pigem meeldib / Скорее нравится

Keskmiselt / Средне

Pigem ei meeldi / Скорее не нравится

Ei meeldi / Не нравится

8. Lõpeta lause: *eesti keele õppimine on minu jaoks.....* / Закончи предложение: изучение эстонского языка для меня

Alati keeruline / Всегда тяжелое

Mõnikord lihtne, aga enamasti keeruline / Иногда легкое, но в большинстве тяжелое

Alati lihtne / Всегда легкое

Mõnikord keeruline, aga enamasti lihtne / Иногда тяжелое, но в большинстве легкое

Väga sõltub teemast ja ülesannetest / Очень зависит от темы и заданий

9. Lõpeta lause: *eesti keele õppimine on* / Закончи предложение: изучение эстонского языка ...

Huvitav / Интересное

Ebahuvitav / Неинтересное

Kasulik / Полезное

Kasutu / Неполезное

10. Kuidas Sa hindad oma eesti keele taset erinevate osaoskuste järgi? / Как Ты оцениваешь уровень своего эстонского языка исходя из разных видов навыков?

	Suurepärane / Отличный	Hea / Хороший	Keskmine / Средний	Nõrk / Слабый	Halb / Плохой
Kuulamine / Слушание	☐	☐	☐	☐	☐
Rääkimine / Разговор	☐	☐	☐	☐	☐
Lugemine / Чтение	☐	☐	☐	☐	☐
Kirjutamine / Письмо	☐	☐	☐	☐	☐

11. Mis keeles on õppained Sinu koolis? / На каком языке учебные предметы в Твоей школе?

Kõik on eesti keeles / Все на эстонском языке

Kõik on vene keeles / Все на русском языке

Mõned eesti keeles, mõned vene keeles / Некоторые на эстонском, некоторые на русском

12. Kui eelmises küsimuses Sina valisid "*Mõned eesti keeles, mõned vene keeles*", siis märgi need õppained, mis on eesti keeles / Если в предыдущем вопросе Ты выбрал "*Некоторые на эстонском, некоторые на русском*", то отметь те предметы, которые на эстонском языке.

Matemaatika / Математика

Füüsika / Физика

Keemia / Химия

Geograafia / География

Bioloogia / Биология

Inimeseõpetus / Человековедение

Loodusõpetus / Природоведение

Ajalugu / История

Ühiskonnaõpetus / Обществознание

Kehaline kasvatus / Физкультура

Tööõpetus / Труды

Muusika / Музыка

Kunst / Искусство

13. Kas Sinu eesti keele õpetaja on eesti või vene emakeelega? / Твой учитель эстонского языка является носителем эстонского или русского языка?

Ta on eesti emakeelega / Он(а) носитель эстонского языка

Ta on vene emakeelega / Он(а) носитель русского языка

Ta on kakskeelne / Он(а) двуязычный(ая)

Muu

14. Mis keeles Sa suhtled *eesti keele* õpetajaga **tunni ajal**? / На каком языке Ты общаешься с учителем *эстонского* **во время урока**?

Ainult eesti keeles / Только на эстонском

Ainult vene keeles / Только на русском

Enamasti eesti keeles, aga kui ei tea, kuidas midagi öelda, siis üks-kaks sõna vene keeles / В большинстве на эстонском, но если не знаю, как что-то сказать, то одно-два слова на русском

15. Mis keeles Sa suhtled *eesti keele* õpetajaga **vahetunni ajal**? / На каком языке Ты общаешься с учителем *эстонского* **во время перемены**?

Ainult eesti keeles / Только на эстонском

Ainult vene keeles / Только на русском

Enamasti eesti keeles, aga kui ei tea, kuidas midagi öelda, siis üks-kaks sõna vene keeles / В большинстве на эстонском, но если не знаю, как что-то сказать, то одно-два слова на русском

16. Mis keeles Sa suhtled *teiste* õpetajatega **eestikeelses ainetunnis**? / На каком языке ты общаешься с *другими* учителями на уроке, который проходит на эстонском языке?

Ainult eesti keeles / Только на эстонском языке

Ainult vene keeles / Только на русском языке

Nii eesti kui ka vene keeles / Как на эстонском, так и на русском языке

17. **Kus** Sina kasutad eesti keelt? / **Где** Ты используешь эстонский язык?

Kodus / Дома

Koolis tundides / На уроках в школе

Koolis üritustel ja vahetundides / В школе на мероприятиях и переменах

Trennis / На тренировке

Poes ja mujal linnas / В магазине и в других местах города

Huviringis / В кружке по интересам

Sõprade ringis / В кругу друзей

Sotsiaalvõrgustikes / В социальных сетях

Muu

18. **Kuidas** Sa kasutad eesti keelt? / **Как** Ты используешь эстонский язык?

Teen kodutööd / Делаю домашнюю работу

Loen raamatuid / Читаю книги

Loen uudiseid / Читаю новости

Vaatan filme / Смотрю фильмы

Kuulan muusikat / Слушаю музыку

Suhtlen eesti emakeele kõnelejadega (sõbrad, sugulased, tuttavad) / Общаюсь с носителями языка (друзья, родственники, знакомые))

Sotsiaalmeedias suheldes / Общаюсь в социальных сетях

Kasutan keeleõpperakendusi / Использую приложения для изучения языков

Käin eraõpetaja juures / Хожу к репетитору

Muu

19. Kas Sina pead vajalikuks leida koolitundidele lisaks veel võimalusi eesti keele õppimiseks? / Считаешь ли Ты важным найти дополнительные возможности для изучения эстонского языка в дополнение к школьным занятиям?

Kindlasti / Конечно

Üldse mitte / Вообще нет

Pole selle peale mõelnud / Не думал об этом

Kodu hoiakud / Семейные установки

20. Kas Sinu vanemad õppisid kunagi eesti keelt? / Твои родители когда-то учили эстонский язык?

Jah / Да

Ei / Нет

Ei tea / Не знаю

21. Kui Sa vastasid eelmisele küsimusele “*Jah*”, siis palun täpsusta, **kus** sinu vanemad õppisid eesti keelt? / Если в предыдущем вопросе Ты выбрал “*Да*”, пожалуйста, уточни, где твои родители учили эстонский язык?

Koolis / В школе

Kursustel / На курсах

Keelelaagrites / В языковых лагерях

Käisid eraõpetaja juures / Ходили к репетитору

Osalesid keelerändes / Участвовали в программе языкового обмена

Suhtlesid keelesõpradega / Общались с партнером по изучению языка

Muu

22. Kas Sinu vanemad kasutavad eesti keelt? / Твои родители используют эстонский язык?

Igaräevaselt / Каждый день

Harva / Редко

Üldse mitte / Совсем нет

23. Kas Sinu peres arutatakse eesti keele õppimise vajalikkust? / Обсуждается ли в Твоей семье необходимость изучения эстонского языка?

Jah / Да

Vahel harva / Иногда

Ei / Нет

24. Kas Sinu vanemad peavad eesti keele õppimist oluliseks? / Считают ли Твои родители важным учить эстонский язык?

Jah / Да

Ei / Нет

Mõningal määral / В какой-то степени

Ei tea / Не знаю

25. Kui Sa vastasid eelmisele küsimusele “*Jah*” või “*Mõningal määral*”, siis palun täpsustada, **kuidas** vanemad Sind toetavad / Если в предыдущем вопросе Ты выбрал “*Да*” или “*В какой-то степени*”, пожалуйста, уточни, **как** родители Тебя поддерживают.

Aeg-ajalt ise räägivad minuga eesti keeles / Время от времени говорят со мной на эстонском языке

Tunnevad huvi minu eesti keele hinnete vastu / Интересуются моими оценками по эстонскому языку

Julgustavad kasutada eesti keelt väljastpoolt kooli / Подбадривают использовать эстонский язык вне школы

Mängivad minuga laua- või sõnavaramänge eesti keeles / Играют со мной в настольные или словарные игры на эстонском языке

Viivad mind Eesti erinevatesse paikadesse, kus on palju emakeele kõnelejaid / Возят меня в разные места Эстонии, где много носителей языка

Leidsid mulle eesti keele eraõpetajat / Нашли мне репетитора по эстонскому

Toetavad moraalselt / Поддерживают морально

Muu

Eestikeelsele haridusele üleminek / Переход на эстоноязычное образование

26. Kas Sa tead, mida tähendab üleminek eestikeelsele haridusele? / Ты знаешь, что обозначает переход на эстоноязычное образование?

Jah / Да

Ei / Нет

Midagi olen kuulnud, aga täpselt ei tea / Что-то слышал, но точно не знаю

27. Kas Sa tead, mis klasse puudutab üleminek rohkem? / Знаешь ли Ты, какие классы затрагивает переход больше?

1.–4. klass / 1–4 класс

5.–6. klass / 5–6 класс

7.–9. klass / 7–9 класс

Ma ei tea / Я не знаю

28. Kas Sinu peres räägitakse eestikeelsele haridusele üleminekust? / Поднимается ли в твоей семье тема перехода на эстоноязычное образование?

Jah / Да

Vahel harva / Иногда

Ei / Нет

29. Kas eestikeelsele haridusele üleminek on Sinu arvates vajalik? / Необходим ли по Твоему мнению переход на эстоноязычное образование?

Jah / Да

Ei / Нет

Ma ei tea / Я не знаю

30. Kas eesti keele õppimine on Sinu arvates vajadus või võimalus? / По твоему мнению, изучение эстонского языка является необходимостью или возможностью?

Vajadus / Необходимость

Võimalus / Возможность

Mõlemad / Оба

31. Kas Sa tunned, et sinul jääb midagi saamata, kuna üleminek ei puuduta sind otseselt? / Чувствуешь ли Ты, что тебе чего-то не хватает, так как переход не касается тебя напрямую?

Jah, tunnen puudust või ebaõiglust / Да, я чувствую недостаток или несправедливость

Ei, mul on hea meel, et see mind ei puuduta / Нет, я рад, что меня это не касается

Ma ei ole selle peale mõelnud / Я не думал об этом

32. Kas Sa sooviksid, et ka teie klassis toimuks täielik üleminek eestikeelsele haridusele? / Хотел бы Ты, чтобы в вашем классе был полный переход на эстоноязычное образование?

Jah / Да

Ei / Нет

Ma ei ole selle peale mõelnud / Я не думал об этом

Motivatsioon ja demotivatsioon / Мотивация и демотивация

33. Vali nimekirjast need tegurid, mis mõjutavad Sind eesti keele õppimisel (nii positiivselt, kui ka negatiivselt) / Выбери из списка те факторы, которые влияют на Тебя при изучении эстонского языка (как позитивно, так и негативно).

Õrpeteemad / Учебные темы

Õrpetegevused (harjutused ja ülesanded) / Учебная деятельность (задания и упражнения)

Õpetaja / Учитель

Õrpekeskkond (klssiruum, klassikaaslased) / Учебная среда (учебное помещение и одноклассники)

Õrpematerjal (õpikud, töövihikud ja -lehed) / Учебный материал (учебники, рабочие тетради и листы)

Võimalus kasutada eesti keelt väljaspool kooli / Возможность использовать эстонский язык вне школы

Võimalus rohkem suhelda eestlastega / Возможность больше общаться с эстонцами

Soov õppida ja töötada tulevikus eestikeelses keskkonnas / Желание учиться и работать в будущем в эстоноязычной среде

34. Otsusta, mil määral järgmine lause Sind kirjeldab: **Ma õpin eesti keelt, sest see pakub mulle huvi** / Реши, в какой степени следующее предложение описывает Тебя: **Я учу эстонский язык, так как он интересует меня.**

1 - Üldse ei kirjelda mind / Вообще не описывает меня

5 - Kirjeldab mind väga hästi / Описывает меня очень хорошо

35. Otsusta, mil määral järgmine lause kirjeldab Sind: **Ma õpin eesti keelt, sest see on Eestis igapäevaeluks vajalik** / Реши, в какой степени следующее предложение описывает Тебя: **Я учу эстонский язык, так как он важен для жизни в Эстонии.**

1 - Üldse ei kirjelda mind / Вообще не описывает меня

5 - Kirjeldab mind väga hästi / Описывает меня очень хорошо

36. Otsusta, mil määral järgmine lause kirjeldab Sind: **Ma õpin eesti keelt, sest see aitab paremini tutvuda kohalike traditsioonide ja ajaloo** / Реши, в какой степени следующее предложение описывает Тебя: **Я учу эстонский язык, так как он поможет лучше погрузиться в местные традиции и историю.**

1 - Üldse ei kirjelda mind / Вообще не описывает меня

5 - Kirjeldab mind väga hästi / Описывает меня очень хорошо

37. Otsusta, mil määral järgmine lause kirjeldab Sind: **Ma õpin eesti keelt, sest seda läheb vaja gümnaasiumis ja/või ülikoolis** / Реши, в какой степени следующее предложение описывает Тебя: **Я учу эстонский язык, так как он понадобится в гимназии и/или университете.**

1 - Üldse ei kirjelda mind / Вообще не описывает меня

5 - Kirjeldab mind väga hästi / Описывает меня очень хорошо

38. Otsusta, mil määral järgmine lause kirjeldab Sind: **Ma õpin eesti keelt, sest selle oskus tagab hea töökoha ja karjäärikasvu** / Реши, в какой степени следующее предложение описывает Тебя: **Я учу эстонский язык, так как его знание гарантирует хорошее рабочее место и карьерный рост.**

1 - Üldse ei kirjelda mind / Вообще не описывает меня

5 - Kirjeldab mind väga hästi / Описывает меня очень хорошо

39. Otsusta, mil määral järgmine lause kirjeldab Sind: **Ma õpin eesti keelt, sest hinded on minu jaoks olulised** / Реши, в какой степени следующее предложение описывает Тебя: **Я учу эстонский язык, так как для меня важны оценки.**

1 - Üldse ei kirjelda mind / Вообще не описывает меня

5 - Kirjeldab mind väga hästi / Описывает меня очень хорошо

40. Otsusta, mil määral järgmine lause kirjeldab Sind: **Ma õpin eesti keelt, sest mind ootavad ees eksamid** / Реши, в какой степени следующее предложение описывает Тебя: **Я учу эстонский язык, так как впереди меня ждут экзамены.**

1 - Üldse ei kirjelda mind / Вообще не описывает меня

5 - Kirjeldab mind väga hästi / Описывает меня очень хорошо

41. Otsusta, mil määral järgmine lause kirjeldab Sind: **Ma õpin eesti keelt, sest seda tahavad minu vanemad** / Реши, в какой степени следующее предложение описывает Тебя: **Я учу эстонский язык, так как этого хотят мои родители.**

1 - Üldse ei kirjelda mind / Вообще не описывает меня

5 - Kirjeldab mind väga hästi / Описывает меня очень хорошо

42. Vali järgmistest variantidest, mis **takistab** Sul õppida eesti keelt **koolis ja tunnis?** / Выбери из следующих вариантов, что мешает Тебе изучать эстонский язык **в школе и на уроке?**

Õpitava teemade ebahuvitavus / Неинтересность изучаемых тем

Õrpetegevuste ebahuvitavus / Неинтересность учебной деятельности

Õpitava materjali raskus / Сложность изучаемого материала

Õpitava materjali mittevajalikkus / Ненужность изучаемого материала

Õpitava materjali liigne maht / Избыточный объем изучаемого материала

Õpetaja ebasõbralikkus / Недружелюбие учителя

Õpetajast mitteamusaamine (ma ei saa alati hästi aru, mida õpetaja ütleb või tahab)

/ Непонимание учителя (я не всегда хорошо понимаю, что говорит или хочет учитель)

Hirm eksida ja rääkida valesti / Страх ошибиться и сказать неправильно

Õpetaja ebaõiglane suhtumine / Несправедливое отношение учителя

Õpilaste sundimine / Давление (принуждение) на учеников

Õpetajapoolne vähene tähelepanu / Недостаток внимания со стороны
учителя

Õpetaja mittesobiv õpetamisstiil / Несоответствующий стиль преподавания
учителя

Halvad suhted kaaslastega / Плохие отношения со сверстниками

Pidev lärm tundides / Постоянный шум на уроках

Kaasõpilaste passiivsus / Пассивность одноклассников

Õpperühma ebahühtlane tase / Неравномерный уровень учебной группы

43. Vali järgmistest variantidest, mis **takistab** Sul õppida eesti keelt **väljaspoolt kooli**? /
Выбери из следующих вариантов, что мешает Тебе изучать эстонский язык **вне школы**?

Pidev lärm kodus / Постоянный шум дома

Hirm eksida ja rääkida valesti / Страх ошибиться и сказать неправильно

Vähese keelepraktika võimalus / Низкая возможность языковой практики

Häbelikkus / Стеснительность

Aja puudus / Отсутствие времени

Kirjalike kodutööde liigne maht / Чрезмерный объем письменных домашних
заданий

Motivatsioonipuudus (väljaspool kooli ei ole keegi, kes "nõuaks" eesti keele
õppimist) / Отсутствие мотивации (вне школы нет кого-то, кто "требуется" изучать
эстонский язык).

Pere toetuse puudumine või ebariisavus / Отсутствие или недостаточная
поддержка семьи.

Lisa materjalide või ressursside vähesus / Отсутствие дополнительных
материалов или ресурсов

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Anastassia Ignatieva,

1) annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Võitjad või kaotajad? Ida-Virumaa põhikooli III kooliastme õpilaste hoiakud üleminekul eestikeelsele haridusele“, mille juhendaja on Birute Klaas-Lang, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

2) annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

3) olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

4) kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

16.06.2025